

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та
туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
МАГІСТРА

на тему: «ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА БРАЗИЛІЇ: ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ
ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ»

Виконала:

здобувачка вищої освіти 2-го курсу, групи УВ-61
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

ОПП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»

Горбань Дар'я Олександрівна

Керівник:

канд. екон. наук, доцент

Чернишова Лариса Олексіївна

Рецензент:

канд. політ. наук, доцент

Коротков Дмитро Сергійович

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра міжнародних відносин

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

Підпис

Наталія ВІННИКОВА
ім'я, прізвище

«02» червня 2025 року
(зі змінами від 11.09.2025; 06.10.2025)

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра

Горбань Дар'ї Олександрівни

(прізвище, ім'я та по батькові)

1. Тема роботи «Екологічна політика Бразилії: глобальні виклики та національні пріоритети»,

керівник роботи Чернишова Лариса Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «02» червня 2025 року № 4001-5/1325
зі змінами від «11» вересня 2025 року № 4001-5/3077, зі змінами від «06»
жовтня 2025 року № 4001-5/3657.

2. Строк подання здобувачем роботи 21 листопада 2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Концептуальні підходи бразильських вчених до розуміння екологічної політики держави.

2. Історична еволюція екологічної політики Бразилії.

3. Правові та інституційні засади формування сучасної екологічної політики Бразилії.

4. Основні екологічні проблеми Бразилії: вирубка Амазонії, зміна клімату, втрата біорізноманіття.

5. Конфлікти між економічним розвитком та екологічними нормами у політиці Бразилії.
6. Вплив глобальних викликів на екологічну політику та імідж Бразилії на міжнародній арені.
7. Внутрішні механізми регулювання екологічної політики Бразилії.
8. Участь Бразилії у глобальних екологічних ініціативах.
9. Стратегія розвитку екологічної політики Бразилії в умовах глобалізації.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи	Строк виконання етапів
1	Вибір здобувачем теми КРМ і подання заяви на кафедру; затвердження теми та призначення наукового керівника; складання та затвердження індивідуального завдання на виконання КРМ, опрацювання джерельної бази дослідження	19.05.2025-30.06.2025
2	Підготовка вступу і розділу 1 КРМ	01.09.2025-30.09.2025
3	Підготовка розділу 2 КРМ	01.10.2025-15.10.2025
4	Підготовка розділу 3 КРМ	16.10.2025-31.10.2025
5	Підготовка висновків і переліку використаних джерел	03.11.2025-14.11.2025
6	Подання здобувачем завершеної КРМ науковому керівнику для перевірки та оформлення відгуку, перевірка КРМ на відсутність запозичень	17.11.2025-21.11.2025
7	Попередній розгляд КРМ на комісії від кафедри	24.11.2025-28.11.2025
8	Доопрацювання роботи, прийняття кафедрою рішення про допуск роботи до захисту в ЕК, оформлення та зовнішнє рецензування	01.12.2025-05.12.2025
9	Підготовка до захисту та захист КРМ в ЕК і присвоєння випускникам кваліфікації	08.12.2025-22.12.2025

5. Дата видачі завдання 2 червня 2025 року (зі змінами від 11.09.2025; 06.10.2025).

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Дар'я ГОРБАНЬ

(ім'я, прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

Лариса ЧЕРНИШОВА

(ім'я, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ БРАЗИЛІЇ	9
1.1. Концептуальні підходи бразильських вчених до розуміння екологічної політики держави	9
1.2. Історична еволюція екологічної політики Бразилії.....	19
1.3. Правові та інституційні засади формування сучасної екологічної політики Бразилії.....	29
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА БРАЗИЛІЇ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....	40
2.1. Основні екологічні проблеми Бразилії: вирубка Амазонії, зміна клімату, втрача біорізноманіття.....	40
2.2. Конфлікти між економічним розвитком та екологічними нормами у політиці Бразилії	47
2.3. Вплив глобальних викликів на екологічну політику та імідж Бразилії на міжнародній арені	54
Висновки до розділу 2	60
РОЗДІЛ 3. НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ БРАЗИЛІЇ	62
3.1. Внутрішні механізми регулювання екологічної політики Бразилії	62
3.2. Участь Бразилії у глобальних екологічних ініціативах	67
3.3. Стратегія розвитку екологічної політики Бразилії в умовах глобалізації.....	75
Висновки до розділу 3	80
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні глобальні екологічні виклики – зміна клімату, масове знищення лісів, деградація біорізноманіття та забруднення навколишнього середовища – визначають основні пріоритети міжнародної політики та економічного розвитку. У цьому контексті Бразилія посідає особливе місце як одна з найбільших за площею та природними ресурсами держав світу, володіючи унікальними екосистемами, зокрема басейном Амазонії, що є головними «легенями планети». Саме від ефективності екологічної політики Бразилії значною мірою залежить збереження глобальної кліматичної рівноваги, а також успіх міжнародних зусиль у сфері сталого розвитку.

Водночас екологічна політика Бразилії формується в умовах складного балансу між економічними потребами та природоохоронними зобов'язаннями. Країна є одним із провідних світових експортерів сільськогосподарської продукції, корисних копалин та енергоресурсів, що зумовлює інтенсивне використання природних ресурсів і створює конфлікт між інтересами економічного зростання та вимогами екологічної безпеки. Зокрема, масштабні вирубки лісів Амазонії, розширення агропромислового виробництва та розвиток гірничодобувної промисловості не лише загрожують довкіллю, а й викликають міжнародну критику та тиск з боку екологічних організацій, партнерських держав і глобальних інституцій.

Актуальність дослідження зумовлюється також посиленням ролі Бразилії у міжнародних екологічних переговорах. Будучи однією з ключових країн-учасниць Паризької кліматичної угоди, Бразилія має значний вплив на ухвалення рішень щодо скорочення викидів парникових газів та збереження лісових ресурсів. Її політика стає показовою для інших держав Глобального Півдня, які поєднують високі темпи економічного розвитку з потребою виконання міжнародних екологічних зобов'язань.

Крім того, екологічна політика Бразилії є предметом внутрішньополітичних дискусій, у яких стикаються інтереси федерального

уряду, місцевих громад, бізнесу та екологічних рухів. Зміна політичних курсів, періоди активізації або послаблення природоохоронних заходів безпосередньо впливають на стан довкілля, міжнародний імідж держави та її економічну привабливість.

Таким чином, дослідження екологічної політики Бразилії є актуальним як у науковому, так і в практичному вимірах. Воно дозволяє глибше зрозуміти механізми формування національних екологічних пріоритетів у великій федеральній державі, оцінити ефективність правових та інституційних інструментів, а також виявити взаємозв'язок між глобальними викликами та внутрішніми потребами сталого розвитку. Результати такого дослідження мають значення для розробки рекомендацій щодо удосконалення екологічної політики не лише для Бразилії, а й для інших країн, що стоять перед подібними викликами поєднання економічного зростання з екологічною відповідальністю.

Огляд останніх досліджень свідчить, що питання екологічної політики Бразилії активно висвітлюються як у контексті глобальних кліматичних викликів, так і з точки зору внутрішньої державної політики. У працях таких авторів, як А. Феррейра, М. да Сілва та Р. Гомес, К. Нобре, П. Мутім Буад, Е. Вайллер, увага зосереджується на проблемах збереження Амазонських лісів, впливі політики уряду на рівень вирубки лісів і баланс між економічним розвитком та екологічною безпекою. Значна частина досліджень присвячена участі Бразилії в міжнародних кліматичних угодах, зокрема Паризькій угоді, та ролі країни у формуванні регіональної екологічної політики в Латинській Америці. Українські та європейські науковці, серед яких І. Коваленко, Л. Мюллер і Ж. Коста, Й. Шпанг, С. Луїс, С. Шульц, С. Степаненко, О. Василюк, аналізують політичні та економічні аспекти сталого розвитку Бразилії, наголошуючи на протиріччях між державними пріоритетами в галузі аграрного виробництва та необхідністю охорони природних ресурсів. Таким чином, сучасні дослідження висвітлюють складний і суперечливий характер екологічної політики Бразилії, що формується на перетині глобальних зобов'язань і національних інтересів.

Мета та завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає у визначенні основних засад формування екологічної політики Бразилії в контексті глобальних викликів та національних пріоритетів її подальшого розвитку.

Для реалізації поставленої мети у роботі передбачається вирішення таких основних завдань:

1. Розкрити основні концептуальні підходи та історичну еволюцію формування екологічної політики Бразилії в умовах глобалізації;
2. З'ясувати правові та інституційні засади формування сучасної екологічної політики Бразилії;
3. Виокремити основні екологічні проблеми Бразилії та конфлікти між її економічним розвитком та екологічними нормами;
4. Визначити вплив глобальних викликів на екологічну політику та імідж Бразилії на міжнародній арені;
5. Оцінити внутрішні механізми регулювання, стратегію розвитку екологічної політики Бразилії та її участь у глобальних екологічних ініціативах.

Об'єкт дослідження – екологічна політика Федеративної Республіки Бразилія.

Предметом дослідження є глобальні виклики екологічній політиці Бразилії, національні пріоритети та перспективи її розвитку.

Теоретико-методологічна та інформаційна база дослідження. Теоретико-методологічна основа дипломної роботи ґрунтується на комплексному підході, що поєднує загальнонаукові, спеціально-правові та міждисциплінарні методи аналізу. Такий підхід зумовлений багатогранністю теми, яка охоплює як екологічне право та міжнародні відносини, так і політичні, економічні та соціальні аспекти розвитку Бразилії.

Діалектичний метод використано для дослідження екологічної політики Бразилії в динаміці, з урахуванням постійних змін внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на формування державної стратегії у сфері довкілля. Системний підхід дав змогу розглядати екологічну політику Бразилії як цілісну

систему, у якій взаємодіють правові, економічні, політичні та соціальні елементи на національному й міжнародному рівнях. Аналіз і синтез застосовувалися для узагальнення наукових доктринальних позицій, виокремлення ключових тенденцій і формулювання авторських висновків. Порівняльно-правовий метод дав змогу зіставити національне екологічне законодавство Бразилії з міжнародно-правовими стандартами, що регулюють питання охорони довкілля, кліматичної політики та сталого розвитку.

Формально-юридичний метод використано для аналізу змісту нормативно-правових актів, що становлять основу екологічної політики Бразилії, зокрема конституційних положень, федеральних законів та підзаконних актів. Метод правового моделювання дозволив прогнозувати можливі напрями вдосконалення екологічної політики Бразилії з урахуванням міжнародного досвіду та новітніх екологічних викликів. Політологічний аналіз застосовано для виявлення впливу політичних процесів, міжнародних відносин і геополітичних факторів на формування екологічних пріоритетів Бразилії. Статистичний і соціологічний аналіз забезпечили дослідження екологічних індикаторів (рівень вирубки лісів, викиди парникових газів, ефективність природоохоронних програм), а також оцінку впливу державної політики на суспільство та економіку.

Інформаційну базу дослідження склали офіційні документи Бразилії у сфері екологічної політики, нормативно-правові акти, міжнародні договори та конвенції, аналітичні доповіді ООН, Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (IPCC), Програми ООН з довкілля (UNEP), матеріали Міністерства навколишнього середовища та зміни клімату Бразилії, статистичні дані IBAMA та INPE, а також наукові публікації бразильських, європейських та українських дослідників, що висвітлюють теоретичні, правові та практичні аспекти екологічної політики держави.

Практичне значення отриманих результатів. Запропоновані теоретичні положення та висновки кваліфікаційної роботи магістра можуть бути використані:

- місцевими та регіональними органами влади з метою запровадження стратегічних напрямів екологічної політики, використовуючи приклад Бразилії;

- Харківським національним університетом імені В.Н. Каразіна та іншими закладами вищої освіти в освітньому процесі за програмами підготовки магістрів спеціальності «Міжнародні відносини» при розробці та викладанні дисциплін з міжнародного екологічного та природоохоронного права, міжнародної та регіональної екологічної політики.

Апробація результатів дослідження була проведена на Всеукраїнському науково-практичному круглому столі «Стратегічні напрями зовнішньої політики та дипломатії країн світу» (Харків, 21 листопада 2025 р.), тема тез доповідей: «Екологічна дипломатія Бразилії: між глобальним впливом і національними інтересами».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел, який налічує 69 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 94 сторінки, з яких основного тексту 85 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ БРАЗИЛІЇ

1.1. Концептуальні підходи бразильських вчених до розуміння екологічної політики держави

Концепція екологічної політики стала однією з центральних категорій сучасної соціальної науки, права та міжнародних відносин, що відображає зростаючу актуальність вирішення екологічних проблем, які виходять за межі національних кордонів і вимагають скоординованих глобальних відповідей. У найширшому сенсі екологічну політику можна розуміти як сукупність принципів, стратегій, правових норм та практичних заходів, прийнятих державою або групою держав з метою збереження та відновлення природного середовища, забезпечення сталого використання природних ресурсів та захисту здоров'я та добробуту населення від негативного впливу деградації навколишнього середовища. Однак це загальне розуміння приховує багату різноманітність теоретичних підходів та концептуальних нюансів, що виникли у світовому науковому дискурсі, сформованих різними дисциплінарними традиціями, ідеологічними факторами та історичним досвідом різних регіонів світу. Ретельне дослідження цих підходів є важливим для розуміння основ екологічної політики Бразилії, яка діє на перетині внутрішніх імперативів та глобального екологічного управління.

З точки зору теорії міжнародних відносин, екологічна політика була концептуалізована як невід'ємний компонент глобального управління. На думку ліберальних вчених, таких як Роберт Кеохан та Оран Янг, екологічні проблеми, особливо ті, що пов'язані зі зміною клімату, втратою біорізноманіття та транскордонним забрудненням, являють собою дилеми колективних дій, які вимагають створення міжнародних режимів та інституцій, здатних координувати поведінку держав. Таким чином, екологічна політика на національному рівні все більше формується міжнародними угодами, нормами та очікуваннями, які створюють як можливості, так і обмеження для посадових

осіб, що приймають рішення. Конструктивістські теоретики, у свою чергу, наголошують на ролі ідей, цінностей та наукових знань у формуванні державних уподобань та політичного вибору. З цієї точки зору, екологічна політика є не просто раціональною відповіддю на матеріальні екологічні загрози, а й відображенням соціальних норм щодо взаємодії між людьми та природою [1, с. 26].

У галузі соціології та екологічної етики екологічна політика часто концептуалізується у зв'язку з цінностями та культурними нормами, які регулюють взаємодію людини з природним світом. Ульріх Бек та Ентоні Гідденс сформулювали екологічну політику в ширшому контексті суспільства ризику, де технологічний розвиток та індустріалізація породжують глобальні екологічні ризики, якими неможливо керувати лише за допомогою традиційних механізмів національних держав. Тому екологічна політика є не лише технічним чи юридичним питанням, а й процесом узгодження суспільних цінностей, розподілу екологічних ризиків та вигод, а також переосмислення суспільного договору між громадянами та державою. Екологічна етика ще більше збагачує цю перспективу, вводячи моральні міркування про внутрішню цінність природи, міжпоколіннєву справедливість та права видів, що дедалі більше впливають як на громадську думку, так і на розробку політики [2, с. 15].

Різноманітність концептуальних визначень екологічної політики відображає багатовимірний характер проблем, які вона прагне вирішити. Деякі вчені наголошують на її технічних та регуляторних аспектах, зосереджуючись на розробці ефективних політичних інструментів та структур управління. Інші наголошують на її нормативних та етичних вимірах, підкреслюючи важливість цінностей, прав та справедливості. Ще інші підкреслюють її політичні та економічні детермінанти, розглядаючи екологічну політику як поле боротьби між різними соціальними інтересами, економічними секторами та структурами влади. Ці різні акценти не є взаємовиключними, а радше доповнюють один одного, пропонуючи глибше розуміння складної реальності екологічної політики [3, с. 44-45].

У латиноамериканській інтелектуальній традиції такі концепції, як *bien vivir* (гарне життя) та права природи, набули популярності як альтернативні парадигми екологічної політики. Натхненні світоглядом корінних народів, ці концепції підкреслюють гармонію між людьми та природою, колективні права та визнання екосистем як суб'єктів прав. Хоча ці ідеї були більш чітко включені до конституційних норм таких країн, як Еквадор та Болівія, вони також знаходять відгук у бразильських дебатах, особливо в контексті збереження Амазонії та прав корінних народів. Такі перспективи розширюють концептуальні межі екологічної політики за межі антропоцентричних та утилітарних рамок, запроваджуючи реляційні та цілісні підходи, які кидають виклик домінуючим моделям розвитку.

Власний досвід Бразилії пропонує ілюстративний приклад того, як ці глобальні концептуалізації адаптуються до національних реалій. Екологічну політику країни не можна розуміти виключно крізь призму західних регуляторних моделей чи економічних теорій. Вона формується унікальним екологічним значенням тропічних лісів Амазонки, соціально-економічними проблемами великого та різноманітного населення, а також політичною динамікою федеральної системи з сильними регіональними суб'єктами. Бразильські вчені та політики зробили свій внесок у глобальний дискурс, підкресливши необхідність узгодження захисту навколишнього середовища із соціальною інклюзією та економічним розвитком, особливо в контексті скорочення бідності та нерівності. Такі концепції, як соціо-енвайронменталізм, який інтегрує екологічні та соціальні питання справедливості, стали особливим внеском бразильської думки в глобальне розуміння екологічної політики [4, с. 11].

Концептуальне багатство екологічної політики у світовій науковій думці забезпечує основу для аналізу підходу Бразилії до екологічного управління. Воно показує, що екологічна політика – це не статична чи монолітна концепція, а динамічне поле ідей, норм і практик, що розвиваються у відповідь на зміну екологічних умов, наукових знань і суспільних цінностей. Для Бразилії

взаємодія з цим глобальним концептуальним ландшафтом - це не просто академічна вправа, а практична необхідність. Екологічна політика країни є як внутрішнім порядком денним, так і ключовим компонентом її міжнародної ідентичності, що впливає на її участь у кліматичних переговорах, договорах про біорізноманіття та регіональних екологічних ініціативах.

Зрештою, дослідження концептуальних визначень екологічної політики демонструє, що ця сфера характеризується невід'ємною напругою між універсальністю та особливістю. З одного боку, глобальні екологічні проблеми, такі як зміна клімату, вирубка лісів та втрата біорізноманіття, вимагають спільних принципів та скоординованих дій. З іншого боку, різноманітність культурних традицій, економічних структур і політичних систем вимагає, щоб екологічна політика була адаптована до конкретних національних та місцевих контекстів. Визнання цієї подвійності є важливим для розуміння формування екологічної політики Бразилії, яка повинна діяти між імперативами глобального екологічного управління та реаліями національних пріоритетів розвитку. Це теоретичне розуміння закладає основу для глибшого дослідження того, як Бразилія, як головна держава, що розвивається, та хранителька Амазонії, інтерпретує та операціоналізує концепцію екологічної політики у власних правових та політичних рамках.

Розробка узгодженої та ефективної національної екологічної стратегії в Бразилії вже давно є предметом глибоких роздумів в академічній спільноті країни. Бразильські вчені підходять до питання екологічної стратегії не просто як до технічної вправи з розробки політики, а як до складного процесу, що формується унікальними екологічними можливостями країни, її бурхливою історією економічного розвитку, соціальною нерівністю та її становищем у глобальній системі екологічного управління. Їхні погляди дають безцінний погляд на те, як Бразилія прагнула збалансувати економічне зростання із захистом навколишнього середовища, як вона реагувала на міжнародний тиск і як вона намагалася побудувати специфічний бразильський шлях до сталого розвитку. Досліджуючи основні тенденції бразильської академічної думки,

можна виявити як збіги з глобальними теоріями екологічної політики, так і особливі національні перспективи, що відображають особливі виклики та прагнення Бразилії [5, с. 107].

Відправною точкою для багатьох бразильських вчених є визнання виняткового екологічного значення Бразилії. Бразилія, де розташовані тропічні ліси Амазонки, савана Серрадо, водно-болотні угіддя Пантанала та величезні морські екосистеми, є однією з найбільш біорізноманітних країн світу та ключовим гравцем у глобальному регулюванні клімату. Бразильські екологи, такі як Хосе Голдемберг, Карлос Нобре та Паулу Моутінью, наголошують, що будь-яка національна екологічна стратегія повинна починатися з розуміння того, що Бразилія є не просто розпорядником національних ресурсів, а й хранителем глобальних екологічних послуг, зокрема ролі Амазонки як поглинача вуглецю та резервуара біорізноманіття. Ця екологічна реальність створює як етичну відповідальність, так і стратегічну можливість. Голдемберг, наприклад, давно стверджує, що багатий потенціал відновлюваної енергії Бразилії, особливо в гідроенергетиці та біопаливі, пропонує шлях до узгодження економічного розвитку з низьковуглецевим зростанням, за умови впровадження відповідної політики, щоб уникнути непередбачуваних соціальних та екологічних наслідків.

Бразильські вчені-юристи, особливо ті, хто працює в галузі екологічного права (*direito ambiental*), зробили значний внесок у концептуалізацію правових та інституційних основ національної екологічної стратегії. Паулу Аффонсу Леме Мачадо, один із піонерів бразильського екологічного права, стверджував, що охорона довкілля має бути інтегрована в конституційний лад як основоположне право та обов'язок держави. Його впливові праці допомогли сформувати включення охорони довкілля до Федеральної Конституції 1988 року, яка проголошує, що «кожен має право на екологічно збалансоване довкілля», і покладає на уряд і суспільство обов'язок захищати та зберігати його для нинішнього та майбутніх поколінь. На думку Мачадо та інших юристів, національна екологічна стратегія повинна бути закріплена на принципі

міжпоколінньої справедливості, гарантуючи, що економічний розвиток не ставить під загрозу екологічні основи майбутнього добробуту. Вони виступають за зміцнення таких правових інструментів, як екологічне ліцензування (*licenciamento ambiental*), участь громадськості (*participação popular*) та принцип запобіжних заходів, як основи стратегічного екологічного управління [6, с. 78].

Економісти в Бразилії підійшли до формування національної екологічної стратегії з точки зору економіки розвитку та політичної економії природних ресурсів. Такі вчені, як Сержіо Бессерман Віанна та Рікардо Абрамоваї, підкреслюють структурну суперечність між історично ресурсозалежною економічною моделлю Бразилії та необхідністю екологічної стійкості. Бессерман Віанна, який очолював Бразильський інститут географії та статистики (IBGE), а пізніше був учасником Бразильського форуму зі зміни клімату, стверджує, що Бразилія повинна перейти від парадигми розвитку, заснованої на експлуатації лісів, корисних копалин та сільськогосподарських угідь, до економіки, зосередженої на знаннях, технологіях та відновлюваній енергії. Абрамоваї також виступає за «зелену економіку», яка відокремлює економічне зростання від деградації навколишнього середовища, підкреслюючи важливість інновацій, принципів циркулярної економіки та соціальної інтеграції. Ці економісти наголошують, що національна екологічна стратегія не може бути спрямована лише на контроль шкоди навколишньому середовищу; вона повинна активно трансформувати моделі виробництва та споживання для досягнення довгострокової стійкості [7, с. 62].

Політологи та соціологи надають ще один важливий вимір бразильській академічній думці, досліджуючи політичну та соціальну динаміку, яка формує екологічну стратегію. Такі вчені, як Едуардо Віола, Лейла да Коста Феррейра та Хосе Елі да Вейга, проаналізували, як федеральна система Бразилії, партійна політика та рухи громадянського суспільства впливають на результати екологічної політики. Віола, зокрема, розробив концепцію «багаторівневого екологічного управління», щоб описати складну взаємодію між федеральною,

державною та муніципальною владою, а також між урядом та неурядовими суб'єктами [8, с. 41]. Він стверджує, що національну екологічну стратегію Бразилії не можна розуміти як план «зверху вниз», нав'язаний федеральним урядом, а слід розглядати як продукт переговорів між багатьма зацікавленими сторонами, включаючи корінні громади, екологічні неурядові організації, агробізнес та міжнародних суб'єктів. Лейла да Коста Феррейра підкреслює важливість екологічних рухів та громадської думки у просуванні сильнішої екологічної політики, вказуючи на такі знакові моменти, як створення Міністерства охорони навколишнього середовища в 1992 році та масові мобілізації проти вирубки лісів Амазонки в 2000-х роках, як доказ стратегічної ролі громадянського суспільства [9, с. 3].

Одним із визначних внесків бразильських науковців є їхня наполегливість щодо пов'язування екологічної стратегії із соціальною справедливістю. Концепція соціально-екологічного розвитку (*socioambientalismo*), розроблена такими вченими, як Маріна Сілва, Сержіо Лейтао та Карлос Вальтер Порто-Гонсалвес, підкреслює, що захист довкілля не можна відокремити від боротьби з бідністю, нерівністю та соціальною ізоляцією. Згідно з цією точкою зору, національна екологічна стратегія повинна враховувати не лише екологічні аспекти сталого розвитку, але й соціальні аспекти, гарантуючи, що пригнічені групи, включаючи корінні народи, афро-бразильські громади кільомбола та бідне населення міст, мають доступ до екологічних переваг і не будуть непропорційно обтяжені екологічною шкодою. Маріна Сілва, яка обіймала посаду міністра охорони навколишнього середовища та залишається впливовим політиком, стверджує, що Амазонку необхідно зберігати не лише заради її екологічної цінності, але й як батьківщину для її різноманітних народів, чий традиційні знання та спосіб життя є невід'ємною частиною сталого розвитку лісу. Ця перспектива надихнула на інноваційні політичні інструменти, такі як видобувні заповідники (*reservas extrativistas*), які поєднують збереження природи зі сталими засобами до існування [9, с. 52].

Бразильські кліматологи також відіграли важливу роль у формуванні дискусії щодо національної екологічної стратегії, особливо щодо зміни клімату. Карлос Нобре, один з провідних кліматологів країни та член Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (МГЕЗК), попереджає про ризик «переломного моменту для Амазонки», коли подальше вирубування лісів та потепління можуть спровокувати масштабне перетворення тропічних лісів на савану з катастрофічними наслідками для регіонального та глобального клімату. Нобре та його колеги стверджують, що запобігання цьому сценарію вимагає комплексної стратегії, яка поєднує суворий контроль за вирубкою лісів, масштабне відновлення лісів та стійкі економічні альтернативи для амазонських громад. Вони наголошують на необхідності того, щоб Бразилія взяла на себе провідну роль у глобальних переговорах щодо клімату, як для захисту власних екологічних інтересів, так і для зміцнення свого міжнародного статусу. Ця наукова перспектива підкріплює ідею, поширену серед бразильських науковців, що екологічна стратегія є не лише внутрішньою справою, а й ключовим елементом зовнішньої політики [9, с. 114].

Варто також простежити еволюцію бразильської екологічної політики від її ранніх коренів у збереженні лісів за часів Імперії та ранньої Республіки до більш комплексного екологічного законодавства кінця ХХ століття. Національна екологічна стратегія Бразилії завжди формувалася напруженістю між економічною експансією - чи то через вирощування кави, скотарство чи сучасний агробізнес - та необхідністю збереження природних ресурсів. Ця історична перспектива спонукає багатьох бразильських вчених наголошувати на важливості інституційної безперервності, політичної волі та довгострокового планування. Вони застерігають, що екологічна стратегія не може залежати від короткострокових урядових ініціатив чи політичної орієнтації конкретних адміністрацій; вона вимагає стабільних інституцій, міцної правової бази та суспільного консенсусу.

Ще один важливий напрямок бразильської наукової думки стосується ролі науки і техніки в екологічній стратегії. Луїс Пінгвеллі Роза та Освальдо

Лукон, стверджують, що екологічні проблеми Бразилії можна ефективніше вирішувати шляхом розвитку та поширення чистих технологій, таких як передові біопалива, сонячна енергія та стійкі сільськогосподарські практики. Вони закликають до збільшення інвестицій у наукові дослідження, екологічну освіту та передачу технологій як важливих компонентів національної стратегії. Водночас вони застерігають від суто технократичного підходу, наполягаючи на тому, що технологічні рішення повинні супроводжуватися партисипативним управлінням та повагою до традиційних знань [10, с. 209].

Бразильські вчені також гостро усвідомлюють міжнародні виміри екологічної стратегії. Багато хто, включаючи Едуардо Віолу та Роберто Шеффера, аналізує, як участь Бразилії в міжнародних екологічних угодах, таких як Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, Конвенція про біологічне різноманіття та Паризька угода, вплинула на внутрішню політику. Вони зазначають, що Бразилія історично відігравала подвійну роль як лідера в глобальних екологічних переговорах, так і захисника свого суверенітету над природними ресурсами. Ця амбівалентність відображає ширший виклик, з яким стикаються бразильські політики: як співпрацювати з міжнародною спільнотою для вирішення глобальних екологічних криз, захищаючи при цьому національні інтереси та пріоритети розвитку. Бразильські вчені загалом погоджуються, що успішна національна екологічна стратегія повинна ретельно збалансовувати ці цілі, використовуючи міжнародні зобов'язання як важіль для зміцнення внутрішньої політики, уникаючи при цьому залежності від зовнішнього фінансування чи політичного тиску.

Міждисциплінарний характер бразильської академічної думки щодо екологічної стратегії призводить до широкого консенсусу з кількох питань. По-перше, більшість науковців погоджуються, що охорона навколишнього середовища має бути інтегрована в усі сектори державної політики, включаючи енергетику, сільське господарство, транспорт та міське планування. По-друге, вони наголошують на необхідності партисипативного управління з активною участю громадянського суспільства, корінних народів та місцевих громад у

процесах прийняття рішень. По-третє, вони підкреслюють важливість вирішення структурної нерівності, забезпечуючи, щоб екологічна політика не посилювала соціальну несправедливість, а навпаки, сприяла інклюзивному розвитку. Нарешті, вони наголошують, що екологічна стратегія Бразилії повинна бути адаптивною, здатною реагувати на нові наукові відкриття, технологічні інновації та зміну глобальних умов [11].

Водночас бразильські вчені обговорюють належний баланс між розвитком та збереженням природи, між державним регулюванням та ринковими механізмами, а також між національним суверенітетом та міжнародною співпрацею. Дехто виступає за більш прагматичний підхід, який надає пріоритет економічному зростанню та прагне пом'якшити вплив на навколишнє середовище за допомогою технологічних удосконалень та ринкових інструментів. Інші, особливо в соціально-екологічному таборі, закликають до більш радикальних трансформацій моделі розвитку Бразилії, включаючи суворіші обмеження на вирубку лісів, посилений захист територій корінних народів та відхід від експортно-орієнтованого сільського господарства. Ці дебати відображають ширший плюралізм бразильського суспільства та підкреслюють політичний характер екологічної стратегії.

Синтезуючи ці різноманітні точки зору, стає зрозуміло, що бразильські вчені розглядають формування національної екологічної стратегії як наукове та політичне завдання. Це вимагає глибокого розуміння екологічних систем, економічних структур та соціальної динаміки, а також здатності все імплементувати в конкуруючих інтересах та владних відносинах. Багатство бразильської академічної думки полягає в її здатності поєднувати глобальні концепції сталого розвитку, зміни клімату та екологічного управління з місцевими розуміннями екологічних та соціальних реалій країни. Ця інтелектуальна традиція надає не лише аналітичні інструменти для розуміння екологічних проблем Бразилії, але й нормативне керівництво для побудови стратегії, яка є одночасно науково обґрунтованою, соціально справедливою та політично доцільною [12, с. 56].

Таким чином, погляди бразильських вчених підкреслюють важливість національної екологічної стратегії, яка є комплексною, партисипативною та перспективною. Вона повинна захищати Амазонку та інші важливі екосистеми, одночасно сприяючи економічним можливостям для різноманітного населення Бразилії. Вона повинна відповідати міжнародним нормам та угодам, одночасно стверджуючи національний суверенітет та культурний плюралізм. Вона повинна інтегрувати передові наукові та технологічні досягнення з традиційними знаннями та громадськими практиками. Перш за все, вона повинна керуватися довгостроковим баченням сталого розвитку, яке виходить за межі виборчих циклів та партійної політики. Сформулювавши ці принципи, бразильські вчені заклали концептуальну основу для національної екологічної стратегії, яка прагне не лише задовольнити внутрішні потреби Бразилії, але й зробити свій внесок у глобальні зусилля щодо захисту екологічного майбутнього планети.

1.2. Історична еволюція екологічної політики Бразилії

Історична еволюція екологічних пріоритетів Бразилії з 1970-х років до сьогодення відображає складну та часто суперечливу траєкторію, за якою охорона навколишнього середовища формувалася зміною політичних режимів, економічних імперативів, соціальної мобілізації та міжнародного тиску. Бразильські вчені часто описують цю еволюцію як серію фаз, що перекриваються, а не як лінійний прогрес, оскільки за досягненнями в екологічному управлінні часто слідували невдачі та періоди застою. Історія екологічної політики Бразилії, таким чином, є історією суперечок та переговорів між розвитком та збереженням природи, між централізацією та децентралізацією, між національним суверенітетом та глобальною відповідальністю. Відстеження цих етапів пропонує критичне розуміння основ сучасної екологічної стратегії країни та постійних викликів, які продовжують формувати її майбутнє.

1970-ті роки стали першим значним поворотним моментом у виникненні екологічних пріоритетів у Бразилії. У цей час країна перебувала під військовим правлінням (1964–1985 рр.), періодом, що характеризувався авторитарним управлінням та агресивним прагненням до швидкої індустріалізації та економічного зростання. Військовий режим сприяв масштабним інфраструктурним проектам, таким як будівництво автомагістралей через Амазонку, розширення гідроелектростанцій та інтенсифікація видобутку корисних копалин та сільськогосподарських кордонів. Ці проекти були виправдані в ім'я національної інтеграції та економічного розвитку, але мали величезні екологічні та соціальні витрати, включаючи вирубку лісів, переміщення корінних народів та повсюдне погіршення стану навколишнього середовища. Незважаючи на орієнтацію держави на розвиток, 1970-ті роки також стали свідками перших пробуджень екологічної свідомості, як у світовому, так і в національному масштабах. Конференція Організації Об'єднаних Націй з питань навколишнього середовища людини 1972 року в Стокгольмі каталізувала всесвітню дискусію про необхідність захисту навколишнього середовища, і бразильські вчені та активісти почали висловлювати занепокоєння щодо забруднення, вирубки лісів та втрати біорізноманіття. У відповідь на цей тиск військовий уряд у 1973 році створив Спеціальний секретаріат з питань навколишнього середовища (*Secretaria Especial do Meio Ambiente, SEMA*) при Міністерстві внутрішніх справ. Хоча SEMA мав обмежену автономію та ресурси, його створення стало першим інституційним визнанням екологічних проблем у рамках федерального уряду та заклало основу для розробки майбутньої політики [13].

Кінець 1970-х та початок 1980-х років ознаменувалися поступовим розширенням екологічних ініціатив, навіть попри те, що економічні кризи та політичні репресії обмежували участь громадськості. Бразильський вчений Паулу Ногейра Нету був першим керівником SEMA та відіграв вирішальну роль у просуванні екологічних досліджень та відстоюванні заходів щодо збереження природи. Були створені охоронювані території, такі як національні

парки та біологічні заповідники, а також зроблені перші зусилля для регулювання промислового забруднення та захисту видів, що знаходяться під загрозою зникнення. Міжнародна співпраця також почала впливати на екологічну політику Бразилії, оскільки країна співпрацювала з такими організаціями, як Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), та брала участь у ранніх обговореннях глобального екологічного управління. Тим не менш, авторитарний характер режиму означав, що екологічна політика залишалася значною мірою технократичною та підпорядкованою економічним цілям. Масштабні проекти, такі як Трансамазонська магістраль та розширення скотарства, продовжували призводити до вирубки лісів в Амазонії, передвіщаючи проблеми узгодження розвитку зі збереженням природи.

Перехід до демократії в середині 1980-х років ознаменував другий важливий етап в еволюції екологічних пріоритетів Бразилії. Процес політичної лібералізації дозволив організаціям громадянського суспільства, соціальним рухам та екологічним активістам здійснювати більший вплив на державну політику. Екологічні неурядові організації, такі як SOS Mata Atlantica та Instituto Socioambiental, стали потужними голосами, що виступають за посилення захисту довкілля та прав корінних і традиційних громад. Федеральна конституція 1988 року, розроблена під час демократичного переходу, стала переломним моментом у бразильському екологічному законодавстві та політиці. Конституція вперше закріпила право на екологічно збалансоване довкілля як фундаментальне право всіх громадян і поклала обов'язок на державу та суспільство захищати та зберігати його для нинішнього та майбутніх поколінь. Вона також встановила важливі правові принципи, такі як принцип запобіжних заходів, принцип «забруднювач платить» та участь громадськості в прийнятті рішень щодо довкілля. Ця конституційна база забезпечила правову основу для нового покоління екологічної політики та інституцій [14, с. 72].

1990-ті роки стали періодом інституційної консолідації та міжнародної участі в екологічній стратегії Бразилії. Після повернення до демократії наступні

уряди прагнули втілити конституційний мандат на охорону навколишнього середовища. Національна екологічна система (Sistema Nacional do Meio Ambiente, SISNAMA) була зміцнена для координації екологічної політики на федеральному, провінційному та муніципальному рівнях. Бразильський інститут навколишнього середовища та відновлюваних природних ресурсів (Instituto Brasileiro do Meio Ambiente e dos Recursos Naturais Renováveis, IBAMA) був створений у 1989 році як головне федеральне агентство, відповідальне за правозастосування та ліцензування в галузі охорони навколишнього середовища. Нове законодавство стосувалося таких питань, як управління лісами, збереження біорізноманіття та оцінка впливу на навколишнє середовище. Водночас Бразилія стала провідним голосом у глобальному екологічному управлінні. Конференція Організації Об'єднаних Націй з питань навколишнього середовища та розвитку 1992 року, або Ріо-де-Жанейро Саміт Землі, поставила Бразилію в центр глобальних дискусій щодо сталого розвитку. Конференція призвела до укладення таких знакових угод, як Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, Конвенція про біологічне різноманіття та Порядок денний на XXI століття, всі з яких мали значний вплив на політику Бразилії. Бразильські дипломати та вчені відіграли важливу роль у формуванні цих угод, а конференція підвищила внутрішню обізнаність щодо екологічних проблем.

Наприкінці 1990-х та на початку 2000-х років Бразилія вступила в фазу політичних інновацій та партисипативного управління, особливо за часів адміністрації президента Фернандо Енріке Кардозу (1995–2002). Уряд запровадив нові механізми управління навколишнім середовищем, включаючи Національну політику екологічної освіти та Національну систему природоохоронних підрозділів (Sistema Nacional de Unidades de Conservação, SNUC), яка розширила мережу охоронних територій та сприяла інтеграції охорони природи зі сталим розвитком. Уряд Кардозу також ініціював заходи щодо зменшення вирубки лісів Амазонки шляхом покращення супутникового моніторингу та забезпечення дотримання екологічного законодавства. Однак

економічний тиск з боку агробізнесу, гірничодобувної промисловості та розвитку інфраструктури продовжував перешкоджати досягненню екологічних цілей. Вчені описують цей період як період «інституційного дозрівання», коли екологічна політика стала більш складною та партисипативною, але все ще намагалася подолати структурні рушійні сили екологічної деградації [15, с. 128].

Президентство Луїса Інасіу Лули да Сілви 2003–2010 рр. ознаменувало новий етап, що характеризувався амбітними соціальними та екологічними програмами, а також напруженістю між збереженням природи та економічним зростанням. Уряд Лули започаткував значні ініціативи, такі як План дій щодо запобігання та контролю вирубки лісів у легальній Амазонії (PPCDAm), який поєднував правоохоронну діяльність, супутниковий моніторинг та стимули для сталого землекористування. Ці зусилля досягли вражаючих результатів, що призвело до суттєвого зниження темпів вирубки лісів Амазонії між 2004 і 2010 роками. Бразилія також стала світовим лідером у кліматичній політиці, зобов'язавшись добровільно скоротити викиди парникових газів та просувати відновлювану енергетику, зокрема біопаливо. Водночас уряд реалізував масштабні інфраструктурні проекти в рамках Програми прискорення зростання та підтримував розширення агробізнесу, що призвело до конфліктів з екологічними цілями. Створення Міністерства охорони навколишнього середовища як центрального органу розробки політики та призначення Маріни Сілви міністром підкреслили зростаючу політичну важливість екологічних питань, але її відставка у 2008 році через незгоду з пріоритетами розвитку уряду підкреслила постійну напруженість між економічним та екологічним порядком денним.

Наступне президентство Ділми Руссефф 2011–2016 рр. ознаменувало період як прогресу, так і негативної реакції в екологічній політиці Бразилії. Руссефф продовжила деякі заходи боротьби з вирубкою лісів, започатковані за часів Лули, але також надала пріоритет енергетичним та інфраструктурним проектам, включаючи суперечливі гідроелектричні греблі в Амазонії, такі як

Белу-Монте. У 2012 році перегляд Лісового кодексу, основного законодавчого акту, що регулює землекористування в сільській місцевості, послабив захист місцевої рослинності та надав амністію за минулу незаконну вирубку лісів, що викликало критику з боку екологів та груп корінних народів. Хоча Бразилія приймала конференцію Ріо+20 у 2012 році, підтвердивши свою відданість сталому розвитку, внутрішня екологічна політика зіткнулася зі зростаючими викликами. Економічний спад, політичні кризи та зростаючий тиск з боку агробізнесу сприяли послабленню правоохоронних органів у сфері охорони навколишнього середовища, що створило умови для зростання темпів вирубки лісів у наступні роки.

Політична турбулентність після імпічменту Руссефф у 2016 році та подальшого президентства Мішеля Темера (2016–2018) ознаменувала період скорочення витрат та інституційної крихкості. Скорочення бюджету, адміністративна реструктуризація та законодавчі ініціативи, що підтримувалися руралістськими (агробізнесовими) блоками в Конгресі, підірвали діяльність екологічних агентств та послабили механізми правозастосування. Вчені описують цей період як період «екологічного відкату», протягом якого здобутки, досягнуті в попередні десятиліття, були зведені нанівець політичною нестабільністю та пріоритезацією короткострокових економічних інтересів. Темпи вирубки лісів знову почали зростати, а конфлікти щодо прав корінних народів на землю загострилися [16, с. 71-72].

Підписання Бразилією Паризької кліматичної угоди у 2016 році стало одним із ключових моментів у сучасній історії екологічної політики держави та символом її прагнення брати активну участь у глобальній боротьбі зі зміною клімату. Бразилія підписала Угоду 22 квітня 2016 року в Нью-Йорку та ратифікувала її 12 вересня того ж року, офіційно взявши на себе зобов'язання скоротити викиди парникових газів на 37% до 2025 року та на 43% до 2030 року порівняно з рівнем 2005 року. Ці цілі були одними з найамбітніших серед країн, що розвиваються, і свідчили про прагнення Бразилії стати прикладом для інших держав Глобального Півдня у реалізації принципів сталого розвитку.

Підписання Паризької угоди також продемонструвало готовність країни узгоджувати внутрішню політику зі світовими кліматичними ініціативами, розвивати відновлювану енергетику, стимулювати скорочення вирубки тропічних лісів та реформувати сільськогосподарський сектор у напрямі екологічної стійкості. Однак реалізація взятих на себе зобов'язань виявилася складним процесом, з огляду на суперечності між економічними інтересами та екологічними пріоритетами.

У наступні роки після підписання Угоди Бразилія стикнулася з внутрішніми політичними коливаннями, які вплинули на стабільність екологічної політики. Незважаючи на це, країна продовжила участь у міжнародних кліматичних переговорах, підтверджуючи важливість Паризької угоди як основи для координації глобальних зусиль зі зменшення кліматичних ризиків. Відновлення активної позиції Бразилії на кліматичних самітах, зокрема на Конференціях сторін, свідчить про її прагнення відновити роль одного з провідних гравців у міжнародній кліматичній дипломатії. Таким чином, участь у Паризькій угоді не лише визначила стратегічні орієнтири екологічної політики країни, а й сприяла формуванню її позитивного іміджу як відповідального глобального партнера у сфері боротьби зі зміною клімату.

Обрання Жаїра Болсонару у 2018 році ввело екологічну політику Бразилії в нову та суперечливу фазу. Уряд Болсонару зайняв відкрито антиекологічну позицію, критикуючи екологічні неурядові організації, ліквідуєчи правоохоронні органи та просуваючи проекти розвитку в Амазонії. Під керівництвом міністра навколишнього середовища Рікардо Саллеса скорочення бюджету та адміністративні заходи значно зменшили можливості ІВАМА та інших агентств щодо моніторингу та контролю вирубки лісів. Уряд послабив процедури екологічного ліцензування, зменшив штрафи за незаконну діяльність та заохочував розширення видобутку корисних копалин та сільського господарства в охоронюваних територіях. В результаті, темпи вирубки лісів в Амазонії зросли до найвищого рівня за понад десятиліття, що викликало міжнародний осуд та поставило під загрозу міжнародні зобов'язання

Бразилії щодо клімату. Болсонару виправдовував цю політику з точки зору національного суверенітету та економічного розвитку, називаючи міжнародні занепокоєння щодо Амазонії зовнішнім втручанням. Цей період підкреслив вразливість бразильського екологічного управління до політичних змін та складність підтримки послідовної політики в умовах зміни адміністрацій.

Повернення Луїса Інасіу Лули да Сілви на посаду президента у 2023 році ознаменувало початок чергового етапу екологічної траєкторії Бразилії, спрямованого на відновлення та посилення охорони навколишнього середовища після років регресу. Лула проводив кампанію на платформі дій щодо клімату та захисту Амазонії, зобов'язавшись досягти нульової вирубки лісів до 2030 року та відновити статус Бразилії як світового лідера в екологічній дипломатії. Ранні заходи його нової адміністрації включали відновлення роботи Фонду Амазонки, призначення Маріни Сілви міністром навколишнього середовища та зміни клімату, а також поновлення правоохоронних операцій для боротьби з незаконною вирубкою лісів та видобутком корисних копалин. Уряд Лули також зобов'язався активізувати участь Бразилії в міжнародних екологічних форумах, включаючи Паризьку угоду та майбутні кліматичні конференції ООН. Бразильські вчені та активісти обережно вітали ці ініціативи, водночас попереджаючи, що глибокі структурні проблеми залишаються, включаючи вкорінені інтереси агробізнесу, земельні конфлікти та необхідність узгодження екологічних цілей з пріоритетами соціального розвитку [17].

Історичні етапи є важливими для розробки ефективної національної екологічної стратегії сьогодні. Успіхи минулого, такі як різке скорочення вирубки лісів у середині 2000-х років, демонструють, що сильні інституції, політична воля та соціальна мобілізація можуть досягти значущих результатів. Водночас невдачі епохи Болсонару показують крихкість цих досягнень та необхідність правових та інституційних гарантій, які можуть витримати політичні зміни. Таким чином, історична еволюція екологічних пріоритетів Бразилії пропонує як повчальну історію, так і джерело натхнення,

підкреслюючи важливість стійкості, адаптивності та постійної відданості перед обличчям постійних глобальних та внутрішніх екологічних проблем [18, с. 94].

Перехід до демократії в 1980-х роках ознаменував поворотний момент у політичному контексті розробки екологічної політики. Федеральна Конституція 1988 року, яку часто називають «Зеленою Конституцією», закріпила охорону навколишнього середовища як основоположне право та встановила принцип сталого розвитку як державний обов'язок. Ця конституційна норма стала результатом ширшої політичної відкритості, в якій громадянське суспільство, соціальні рухи та нові екологічні неурядові організації, що отримали нові можливості, відіграли вирішальну роль. Економічна нестабільність у цей період, включаючи гіперінфляцію та боргові кризи, парадоксально створила як перешкоди, так і можливості для регулювання екологічної діяльності. З одного боку, фінансові обмеження обмежували можливості держави реалізовувати амбітні екологічні програми. З іншого боку, процес демократизації сприяв появі децентралізованого прийняття рішень, надаючи провінціям та муніципалітетам більше автономії в регулюванні землекористування, лісів та водних ресурсів. Ця децентралізація заклала основу для екологічних рад за участю громадськості та систем ліцензування, які стали відмінними рисами бразильського екологічного управління [19, с. 179].

Адміністрація Фернандо Енріке Кардозу 1995–2002 рр. ще більше інституціоналізувала екологічну політику, зміцнюючи федеральні установи, такі як Бразильський інститут навколишнього середовища та відновлюваних природних ресурсів, та просуваючи політику, спрямовану на збереження біорізноманіття та управління лісами. Уряд Кардозу запровадив Національну систему природоохоронних одиниць та підтримував програми моніторингу вирубки лісів в Амазонії за допомогою супутникових технологій. Однак ці досягнення були стримані економічними імперативами Реального плану, який надавав пріоритет макроекономічній стабільності та зростанню, орієнтованому на експорт. Напруженість між екологічними цілями та вимогами глобальної конкурентоспроможності стала визначальною рисою бразильської політики,

ілюструючи структурну проблему узгодження економічної лібералізації з екологічним захистом [20, с. 4].

Президентство Ділки Руссефф 2011–2016 рр. виявило крихкість екологічних досягнень, досягнутих за попереднє десятиліття. Економічний спад, політичні кризи та зростаючий бюджетний дефіцит змусили уряд надати пріоритет економічному відновленню, що призвело до скасування нормативних актів та послаблення правозастосування заходів щодо захисту лісів [21, с. 16]. Суперечливий перегляд Лісового кодексу у 2012 році, який надав амністію за минулі вирубки лісів та послабив обмеження для землевласників, підкреслив вплив руралістських блоків у Конгресі та постійну силу інтересів агробізнесу.

Економічні фактори протягом цього періоду були однаково вирішальними. Залежність Бразилії від експорту сировинних товарів, особливо сої та яловичини, призначених для Китаю та інших основних ринків, створила потужні стимули для розширення сільськогосподарських кордонів, часто за рахунок лісів та земель корінних народів (рис. 1.1).

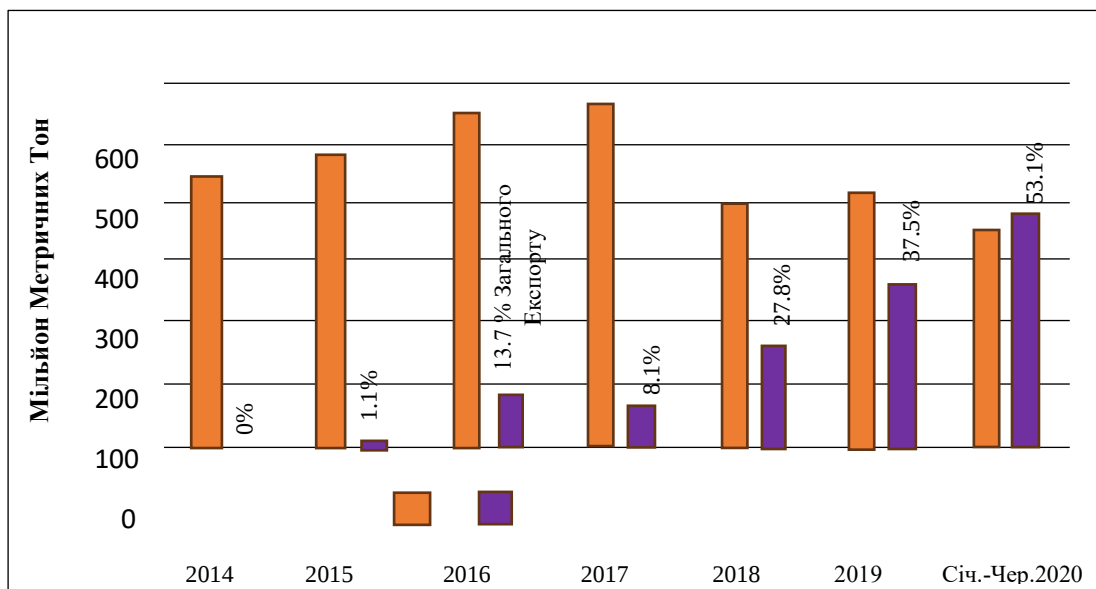

Рис. 1.1. Експорт яловичини з Бразилії (складено автором за матеріалами ОЕС [22])

Коливання валютних курсів, глобальні шоки попиту та необхідність залучення іноземних інвестицій посилили позицію уряду, спрямовану на розвиток. Більше того, фінансова криза, загострена пандемією COVID-19, посилила тиск на використання природних ресурсів як джерела економічного відновлення, що ілюструє постійну вразливість екологічної політики до макроекономічних циклів [23, с. 82].

Зрештою, політичні та економічні фактори, що стоять за трансформацією екологічної політики Бразилії, демонструють складну схему прогресу та регресу, інновацій та опору. Бразильський випадок підкреслює реальність того, що екологічне управління у великій, багатій на ресурси країні, що розвивається, невіддільне від ширшої боротьби за демократію, економічний суверенітет та соціальну справедливість. Коливання між захистом довкілля та експлуатацією ресурсів відображає не лише ідеологічні наміри послідовних урядів, але й структурні обмеження економіки, глибоко вбудованої в глобальні товарні ланцюги. Розуміння цієї динаміки є важливим для прогнозування майбутньої траєкторії екологічної політики Бразилії та для розробки стратегій, які можуть узгодити імперативи економічного розвитку з нагальною потребою збереження екологічної цілісності однієї з найважливіших природних систем планети.

1.3. Правові та інституційні засади формування сучасної екологічної політики Бразилії

Конституційні положення та базове екологічне законодавство Бразилії формують одну з найсучасніших та найамбітніших правових систем охорони навколишнього середовища у країнах, що розвиваються. Вони втілюють бачення сталого розвитку, яке прагне узгодити економічне зростання з екологічною цілісністю, ґрунтуючись на визнанні екологічних прав як фундаментальних прав людини. Однак бразильський досвід також демонструє, що правові норми, якими б прогресивними вони не були, вимагають постійного захисту від політичного та економічного тиску, який загрожує підірвати

екологічні гарантії. Тому розуміння конституційних та законодавчих основ екологічної політики Бразилії є важливим не лише для оцінки її правової витонченості, але й для протистояння постійним викликам впровадження, забезпечення дотримання та адаптації в епоху посилення глобальних екологічних криз [30, с. 216].

Інституційна структура та механізми правового забезпечення екологічної політики в Бразилії представляють собою одну з найскладніших та найбагатогранніших систем управління у світі, що відображає федеральний устрій країни, її конституційне зобов'язання щодо охорони навколишнього середовища та величезне географічне та екологічне різноманіття, яке вимагає багаторівневого регуляторного нагляду.

В основі інституційної архітектури Бразилії лежить Міністерство охорони навколишнього середовища (Ministério do Meio Ambiente – MMA), яке є головним органом, відповідальним за координацію та впровадження національної екологічної політики. Створене в 1992 році, MMA відіграє стратегічну роль у розробці екологічних планів, пропонуванні законодавства, нагляді за федеральними агентствами та представництві Бразилії в міжнародних екологічних переговорах. Міністерство контролює програми, пов'язані зі збереженням біорізноманіття, управлінням лісами, пом'якшенням наслідків зміни клімату та екологічною освітою, діючи як політичний центр SISNAMA. Функції MMA не обмежуються розробкою політики на високому рівні; воно також встановлює національні рекомендації, яких повинні дотримуватися провінції та муніципалітети під час прийняття власних екологічних норм. Це забезпечує певний рівень однорідності по всій федерації, водночас дозволяючи регіональну адаптацію.

Одним з найважливіших федеральних агентств у рамках MMA є Бразильський інститут охорони навколишнього середовища та відновлюваних природних ресурсів. Заснований в 1989 році, IBAMA є основним правоохоронним органом SISNAMA, здійснюючи регуляторні, моніторингові та правозастосовні повноваження щодо широкого спектру екологічної

діяльності. Його обов'язки включають видачу екологічних ліцензій на діяльність зі значним впливом на навколишнє середовище, проведення інспекцій, застосування адміністративних стягнень та нагляд за дотриманням екологічних стандартів. ІВАМА також керує федеральними силами екологічної поліції, що дозволяє їм проводити операції проти незаконної вирубки лісів, торгівлі дикими тваринами та забруднення. Роль агентства в ліцензуванні великих інфраструктурних проєктів, таких як гідроелектростанції, порти та гірничодобувні підприємства, ставить його в центр конфліктів між інтересами розвитку та захистом навколишнього середовища. Незважаючи на бюджетні та політичні труднощі, ІВАМА розробив складні інструменти для моніторингу навколишнього середовища, включаючи супутникові системи для відстеження вирубки лісів у режимі реального часу, які стали міжнародно визнаними як моделі технологічних інновацій в екологічному управлінні [32, с. 47].

Доповнює ІВАМА Інститут збереження біорізноманіття Чіко Мендеса (Instituto Chico Mendes de Conservação da Biodiversidade – ICMBio), створений у 2007 році для управління розгалуженою мережею федеральних природоохоронних підрозділів Бразилії. ICMBio відповідає за створення, управління та моніторинг охоронних територій, включаючи національні парки, біологічні заповідники та зони сталого використання. Інститут також проводить наукові дослідження, сприяє екологічній освіті та залучає місцеві громади до ініціатив зі збереження природи. Його робота має вирішальне значення для підтримки величезного біорізноманіття Бразилії та забезпечення екологічної цілісності ключових біомів, таких як Амазонка, Серрадо та Пантанал. Разом ІВАМА та ICMBio представляють два стовпи федерального управління з охорони навколишнього середовища, де ІВАМА зосереджується на забезпеченні дотримання законів та ліцензуванні, а ICMBio – на збереженні та управлінні біорізноманіттям.

Ще одним важливим компонентом SISNAMA є Національна рада з питань довкілля (Conselho Nacional do Meio Ambiente – CONAMA), багатосторонній орган, який відіграє нормативну та дорадчу роль у

формулюванні екологічної політики. CONAMA складається з представників федерального та провінційних урядів, муніципальних органів влади, організацій громадянського суспільства та приватного сектору, що відображає принцип участі, закладений у Конституції 1988 року. Рада уповноважена видавати резолюції, що встановлюють технічні стандарти якості довкілля, контролю забруднення, процедур екологічного ліцензування та управління природними ресурсами. Ці резолюції мають силу закону та слугують надзвичайно важливими інструментами для однакового застосування екологічних норм у різних регіонах Бразилії. Дорадчий процес CONAMA дозволяє громадськості брати участь та брати участь у дебатах, забезпечуючи, щоб екологічні норми враховували науковий досвід, соціальні проблеми та економічні реалії. Цей механізм участі зміцнює легітимність екологічної політики та забезпечує платформу для балансування конкуруючих інтересів [33, с. 65].

Федеральна структура Бразилії надає значну автономію провінціям та муніципалітетам у сфері екологічного управління, а державні природоохоронні агентства (*Órgãos Estaduais de Meio Ambiente*) відіграють важливу роль у SISNAMA. Кожен з 26 штатів Бразилії та Федеральний округ мають власний секретаріат або інститут з питань довкілля, відповідальний за впровадження федеральних рекомендацій, прийняття додаткових нормативних актів та видачу ліцензій на діяльність з регіональним або місцевим впливом. Штати мають право встановлювати суворіші стандарти, ніж ті, що встановлені федеральним законодавством, створюючи можливості для прогресивних дій у сфері довкілля. Наприклад, такі штати, як Акре та Пара, розробили інноваційні програми управління лісами та торгівлі вуглецевими квотами, часто у співпраці з міжнародними партнерами. Муніципалітети також активно беруть участь в управлінні довкіллям через місцеві ради з питань довкілля та ліцензуючі органи, особливо в таких сферах, як планування землекористування, санітарія та управління відходами. Ця багаторівнева структура дозволяє адаптувати

відповідні заходи до місцевих екологічних проблем, зберігаючи при цьому національну узгодженість через федеральний нагляд [34, с. 5].

Правові основи сучасної екологічної політики Бразилії ґрунтуються на унікальному поєднанні конституційних повноважень, законодавчих рамок та регуляторних інструментів, які разом визначають підхід країни до охорони навколишнього середовища та сталого розвитку. В основі цієї системи лежить Федеральна Конституція 1988 року, яку часто називають «Зеленою Конституцією», яка закріплює екологічні права та обов'язки таким чином, що відрізняє Бразилію від багатьох інших країн. Конституція виникла в критичний період демократизації, відображаючи зростаючий вплив громадянського суспільства, соціальних рухів та груп захисту довкілля, які вимагали нового соціального договору, здатного збалансувати економічний розвиток з екологічним управлінням. Вона забезпечує не лише нормативну основу для екологічного управління, але й набір прав та обов'язків, що підлягають виконанню, що надали судам, адміністративним органам та громадянам право притягувати державу та приватних суб'єктів до відповідальності за шкоду, завдану навколишньому середовищу. Ця конституційна база взаємодіє з низкою федеральних законів, указів та нормативних актів, які втілюють її принципи в життя, створюючи комплексну, але складну правову архітектуру, яка продовжує розвиватися у відповідь на глобальні екологічні виклики та внутрішню політичну динаміку.

Конституція 1988 року чітко визнає право всіх осіб на екологічно збалансоване довкілля як фундаментальне право, необхідне для здорового життя. Стаття 225 проголошує, що довкілля є спільним благом народу, і покладає на уряд і громаду обов'язок захищати та зберігати його для нинішнього та майбутніх поколінь. Це положення являє собою зміну парадигми в бразильському конституціоналізмі, піднімаючи охорону довкілля з питання дискреційної політики до конституційного зобов'язання з силою верховного закону. Стаття 225 встановлює кілька ключових принципів, якими керується управління довкіллям. По-перше, вона приймає концепцію міжпоколінньої

справедливості, передбачаючи захист природних ресурсів для майбутніх поколінь, тим самим узгоджуючи внутрішнє законодавство з новими принципами міжнародного екологічного права. По-друге, вона покладає на уряд обов'язок забезпечувати збереження та відновлення екологічних процесів, підтримку біорізноманіття та раціональне використання екологічних ресурсів. По-третє, вона покладає спільну відповідальність на окремих осіб, приватні організації та суспільство в цілому, сигналізуючи про те, що охорона довкілля - це не просто державна функція, а колективний обов'язок [24].

Окрім статті 225, Конституція вбудовує екологічні фактори в різні інші положення, демонструючи міжгалузевий характер екологічного управління. Наприклад, стаття 170 включає принцип охорони навколишнього середовища в економічний порядок, вимагаючи, щоб економічна діяльність дотримувалася екологічного балансу та сприяла сталому розвитку. Стаття 23 надає державі, провінціям та муніципалітетам одночасної компетенції щодо законодавства з питань навколишнього середовища, що відображає федеральну структуру Бразилії та сприяє децентралізованому управлінню природними ресурсами. Стаття 24 встановлює спільну законодавчу компетенцію, яка дозволяє як федеральному, так і провінційним урядам приймати екологічні норми за умови, що федеральний закон встановлює мінімальні стандарти. Стаття 186, яка визначає соціальну функцію власності, передбачає, що використання сільської власності має бути сумісним зі збереженням навколишнього середовища, тим самим пов'язуючи права власності на землю з екологічними обов'язками. Ці конституційні положення разом вбудовують екологічні принципи в саму структуру економічного та соціального управління, гарантуючи, що екологічні фактори не розглядаються як окремі проблеми, а як невід'ємні компоненти національної політики розвитку [25, с. 175].

Ще одним досягненням бразильського екологічного законодавства є Закон про екологічні злочини (Закон № 9.605 від 1998 року), який запровадив комплексний режим цивільної, адміністративної та кримінальної відповідальності за діяльність, що завдає шкоди навколишньому середовищу.

Цей закон відображає конституційний принцип підзвітності, дозволяючи переслідувати фізичних та юридичних осіб за акти забруднення, вирубки лісів, торгівлю дикими тваринами та інші правопорушення. Покарання варіюються від штрафів та призупинення діяльності до позбавлення волі, а закон також дозволяє альтернативні санкції, такі як громадські роботи та проекти з відновлення навколишнього середовища. Важливо, що Закон про екологічні злочини визнає кримінальну відповідальність компаній, що є прогресивною рисою, яка відповідає міжнародним тенденціям та зміцнює можливості правоохоронних органів вирішувати масштабні екологічні порушення, вчинені впливовими економічними суб'єктами.

Лісовий кодекс (Código Florestal), спочатку прийнятий у 1965 році та значно переглянутий у 2012 році, відіграє вирішальну роль у регулюванні землекористування та охорони лісів, особливо в Амазонії та інших біомах національного значення. Кодекс встановлює юридичні резервати та постійні заповідні зони на приватних землях, вимагаючи від землевласників підтримувати певний відсоток місцевої рослинності залежно від регіону. Перегляд 2012 року запровадив Сільський екологічний реєстр (Cadastro Ambiental Rural – CAR), обов'язкову електронну базу даних, призначену для моніторингу землекористування та сприяння дотриманню екологічного законодавства. Хоча переглянутий Кодекс прагнув збалансувати збереження лісів з розвитком сільського господарства, він викликав гострі суперечки, надаючи амністію за деякі минулі незаконні вирубки лісів та послаблюючи певні вимоги, що відображає постійну політичну боротьбу між інтересами агробізнесу та захисниками навколишнього середовища. Незважаючи на ці труднощі, Лісовий кодекс залишається одним з найважливіших інструментів для стримування вирубки лісів та захисту біорізноманіття в Бразилії [26, с. 7].

Доповненням до цих основних статутів є різноманітні спеціалізовані закони, що стосуються конкретних екологічних проблем. Закон про національну систему природоохоронних одиниць (Закон № 9.985 від 2000 року) встановлює рамки для створення та управління охоронними територіями,

включаючи національні парки, біологічні заповідники та зони сталого використання. Національна політика щодо водних ресурсів (Закон № 9.433 від 1997 року) запроваджує концепцію комплексного управління водними ресурсами на основі річкових басейнів та наголошує на участі у прийнятті рішень через комітети з водозбору. Закон про екологічну освіту (Закон № 9.795 від 1999 року) сприяє підвищенню екологічної обізнаності та освіти як важливим компонентам сталого розвитку. Крім того, Бразилія прийняла законодавство щодо управління твердими відходами, зміни клімату, захисту біорізноманіття та екологічного ліцензування, створюючи густу мережу правових інструментів, що стосуються як секторальних, так і міжгалузевих екологічних проблем [27, с. 82].

Судове правозастосування було важливим фактором у практичному застосуванні конституційних та законодавчих положень. Бразильська судова система, зокрема Федеральний верховний суд (Supremo Tribunal Federal – STF) та Вищий суд правосуддя (Superior Tribunal de Justiça – STJ), відіграла активну роль у тлумаченні та забезпеченні екологічних прав. Публічні цивільні позови (*ações civis públicas*) та колективні позови забезпечують процесуальні механізми для прокурорів, неурядових організацій та громадян для оскарження порушень екологічного законодавства та пошуку засобів правового захисту. Судові справи підтвердили конституційне право на екологічно збалансоване середовище, підтримали принцип «забруднювач платить» та запровадили сувору відповідальність за шкоду, завдану довкіллю. Судова влада також визнала концепцію «дифузних прав», яка розглядає охорону довкілля як колективний інтерес, що виходить за межі індивідуальних претензій, тим самим розширюючи доступ до правосуддя та посилюючи можливість виконання екологічних норм [28, с. 94].

Ліцензування довкілля (*licenciamento ambiental*) є одним з найважливіших інструментів превентивного управління довкіллям. Процес ліцензування, встановлений Національною екологічною політикою та додатково регульований резолюціями CONAMA, вимагає від розробників потенційно

забруднюючої діяльності отримання дозволу від відповідного природоохоронного агентства. Зазвичай процес включає три етапи: попередню ліцензію (*Licença Prévia*), яка оцінює доцільність проекту, ліцензію на встановлення (*Licença de Instalação*), яка дозволяє будівництво, та ліцензію на експлуатацію (*Licença de Operação*), яка дозволяє розпочати діяльність. Оцінки впливу на навколишнє середовище (*Estudos de Impacto Ambiental – EIA*) та звіти про вплив на навколишнє середовище (*Relatórios de Impacto Ambiental – RIMA*) є обов'язковими для проектів зі значними екологічними наслідками, що гарантує, що рішення ґрунтуються на науковому аналізі та громадських консультаціях. Ліцензування служить механізмом для балансування економічного розвитку з охороною навколишнього середовища, хоча воно часто було предметом політичних суперечок та спроб дерегуляції [29, с. 108].

На додаток до адміністративних та судових механізмів, Бразилія інституціоналізувала партисипативне управління як важливий елемент екологічної політики. Громадські слухання, екологічні ради та процеси консультацій є обов'язковими компонентами процедур ліцензування та формулювання політики. Ці механізми участі не лише підвищують прозорість та підзвітність, але й надають можливості місцевим громадам, корінним народам та організаціям громадянського суспільства впливати на рішення, що впливають на їхнє довкілля. Включення традиційних та корінних знань до екологічного планування набуло важливого значення в останні роки, що відображає як конституційне визнання прав корінних народів, так і практичну цінність стратегій охорони природи на основі громад. Такі підходи, що базуються на участі, є важливими для побудови соціальної легітимності та забезпечення того, щоб екологічна політика враховувала потреби та права тих, хто найбільше постраждав від екологічної деградації [36, с. 17].

Незважаючи на складність цієї інституційної та правової бази, імплементація залишається постійною проблемою. Бюджетні обмеження, політичне втручання та конфліктні економічні інтереси часто підривають ефективність діяльності екологічних агентств. У періоди економічної кризи

відбувалися спроби послабити вимоги до ліцензування, скоротити площу охоронних територій та обмежити повноваження правоохоронних органів, таких як IBAMA. Вплив агробізнесу, гірничодобувної промисловості та інфраструктурних лобі в Конгресі призвів до законодавчих пропозицій щодо послаблення захисту навколишнього середовища, що ілюструє постійну напруженість між розвитком та збереженням природи. Корупція та незаконна діяльність, особливо в Амазонії, ще більше ускладнюють правоохоронні заходи, оскільки злочинні мережі, причетні до захоплення земель, лісозаготівлі та видобутку корисних копалин, діють у районах, де державна присутність слабка. Тому зміцнення інституційного потенціалу, забезпечення належного фінансування та захист незалежності правоохоронних органів мають вирішальне значення для довгострокової ефективності екологічної політики Бразилії [37, с. 119].

Інституційна структура та правові механізми екологічної політики Бразилії демонструють складну, але суперечливу систему, яка відображає подвійну ідентичність країни як глобальної екологічної держави та ресурсозалежної економіки. Поєднання федеральної координації, автономії штатів, партисипативного управління та судового контролю забезпечує надійну основу для реалізації конституційних мандатів. Такі установи, як MMA, IBAMA, ICMBio та CONAMA, що підтримуються густою мережею штатних та муніципальних установ, формують основу SISNAMA, тоді як правові інструменти, такі як ліцензування, відповідальність та публічні цивільні позови, забезпечують виконання екологічних прав. Однак ефективність цієї системи зрештою залежить від політичної волі, інституційного потенціалу та активної участі громадянського суспільства. В епоху прискорення зміни клімату, вирубки лісів та втрати біорізноманіття, бразильський досвід демонструє як можливості, так і обмеження правових та інституційних механізмів узгодження економічного розвитку з імперативом охорони навколишнього середовища.

Висновки до розділу 1

У результаті теоретико-методологічного аналізу екологічної політики Бразилії встановлено, що вона формується під впливом як внутрішніх соціально-економічних факторів, так і глобальних екологічних викликів. Бразилія, володіючи одними з найбагатших природних ресурсів у світі, змушена балансувати між економічними інтересами, пов'язаними з розвитком сільського господарства, видобутком корисних копалин та промисловістю, і необхідністю збереження унікальної екосистеми Амазонії. Теоретичні підходи до розуміння екологічної політики країни базуються на концепціях сталого розвитку, екологічного управління та «зеленої економіки», які визначають стратегічний вектор державної політики у сфері довкілля.

Встановлено те, що екологічна політика Бразилії має багаторівневий характер, поєднуючи національні механізми регулювання з міжнародними зобов'язаннями. Вона спирається на нормативно-правову базу, що охоплює як внутрішнє законодавство, так і участь у міжнародних угодах, зокрема Рамковій конвенції ООН про зміну клімату та Паризькій угоді. Водночас, ефективність реалізації екологічної політики значною мірою залежить від політичної волі, узгодженості між федеральними та місцевими органами влади, а також від участі громадянського суспільства у процесі прийняття рішень. У цьому контексті важливим методологічним аспектом є врахування соціально-економічних нерівностей, що впливають на розподіл екологічних ризиків і можливостей серед населення.

Загалом, аналіз показав, що екологічна політика Бразилії перебуває у стані постійної трансформації, відображаючи динаміку глобальних екологічних процесів та внутрішньополітичних змін. Її подальший розвиток залежить від здатності держави інтегрувати екологічні пріоритети у всі сфери суспільного життя – від енергетики й транспорту до освіти й науки. Теоретико-методологічні засади формування цієї політики свідчать про прагнення Бразилії утвердитися як активного актора у сфері глобального екологічного управління.

РОЗДІЛ 2

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА БРАЗИЛІЇ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

2.1 Основні екологічні проблеми Бразилії: вирубка Амазонії, зміна клімату, втрата біорізноманіття

Деградація тропічних лісів Амазонки є однією з найгостріших екологічних криз двадцять першого століття не лише для Бразилії, а й для всієї планети. Відома як «легені Землі», Амазонка є найбільшим у світі тропічним лісом, що охоплює приблизно 5,5 мільйона квадратних кілометрів у дев'яти країнах Південної Америки, причому близько 60 відсотків цього величезного біома розташоване в межах Бразилії. Її екологічне значення не має собі рівних: в Амазонії росте приблизно 10 відсотків усіх відомих видів, налічується приблизно 390 мільярдів окремих дерев, а також величезна кількість вуглецю зберігається у своїй рослинності та ґрунтах [36, с. 14]. Вона відіграє ключову роль у глобальному регулюванні клімату, поглинаючи величезну кількість вуглекислого газу, стабілізуючи режим опадів у Південній Америці та за її межами, а також підтримуючи гідрологічні цикли, що підтримують сільське господарство, біорізноманіття та засоби до існування людини на всьому континенті. Однак протягом останніх п'яти десятиліть Амазонка зазнала ескалації вирубки лісів, фрагментації та деградації, що зумовлено головним чином діяльністю людини, такою як розширення сільського господарства, скотарство, лісозаготівля, видобуток корисних копалин, розвиток інфраструктури та будівництво доріг і дамб, що відкривають раніше недоступні території для експлуатації (рис. 2.1). Наслідки цієї деградації є глибокими, поширюючись далеко за межі Бразилії та впливаючи на глобальний клімат, біорізноманіття та навіть здоров'я планетарних систем життєзабезпечення.

Історично склалося так, що вирубка лісів у бразильській Амазонії почала прискорюватися в 1970-х роках завдяки урядовій політиці сприяння економічному розвитку регіону. Масштабні інфраструктурні проекти, такі як

Трансамазонська автомагістраль та стимулювання скотарства, сприяли вирубці величезних лісових масивів для пасовищ та сільськогосподарських угідь.

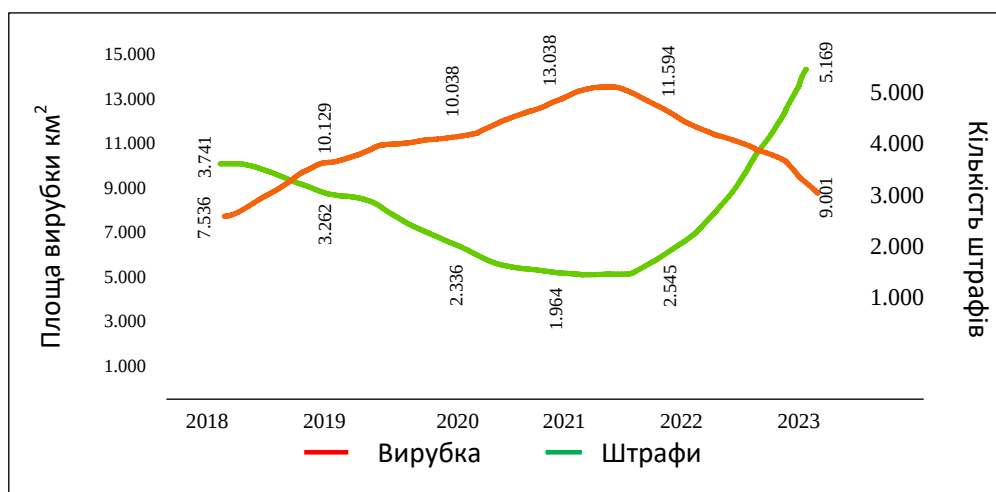

Рис. 2.1. Рівень вирубки лісів Амазонії (складено автором за матеріалами ОЕС [22])

До 1990-х та 2000-х років вирощування сої стало основним рушієм вирубки лісів, що стимулювалося світовим попитом на корми для тварин та біопаливо. Основним імпортером сої з Бразилії став Китай (рис. 2.2). Лісозаготівля, як легальна, так і незаконна, сприяла деградації лісів, видаляючи високоцінні породи деревини та створюючи шляхи доступу для подальшого перетворення земель. Гірничодобувні операції, особливо для видобутку золота та залізної руди, призвели до забруднення, ртутного забруднення та вирубки лісів у віддалених районах. Гідроелектростанції затопили великі території та порушили річкові екосистеми, тоді як розширення міст та спекуляції землею посилювали тиск на лісові угіддя. Хоча Бразилія запровадила значну політику збереження природи в середині 2000-х років, яка тимчасово знизила темпи вирубки лісів, політичні зміни, економічні кризи та послаблення екологічного контролю в останні роки значною мірою зменшили цей прогрес. У деякі роки 2010-х та на початку 2020-х років щорічні темпи вирубки лісів перевищували 10 000 квадратних кілометрів, що поставило Амазонку поблизу небезпечної переломної точки [38, с. 55].

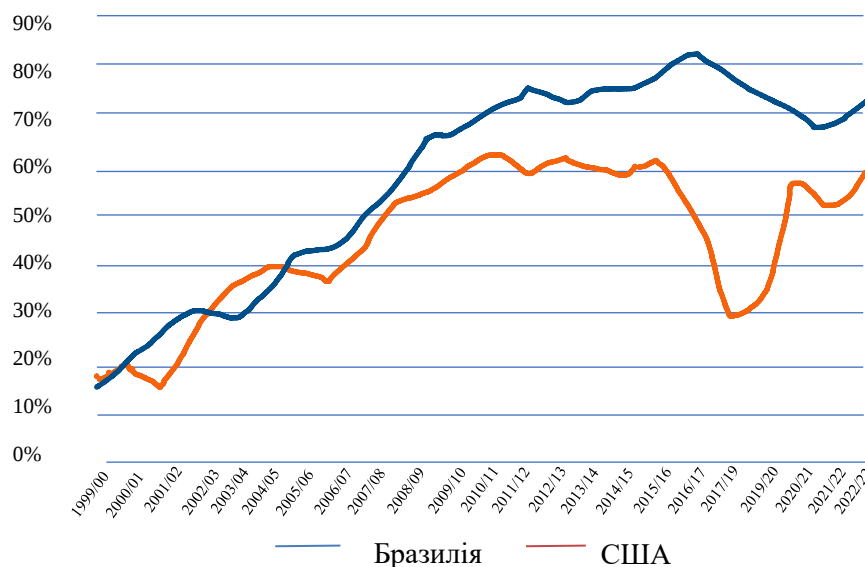

Рис. 2.2. Порівняння експорту сої в Китай з Бразилії та США (складено автором за матеріалами ОЕС [22])

Екологічний вплив деградації Амазонки є величезним. Ліс функціонує як поглинач вуглецю, поглинаючи близько 2 мільярдів тонн вуглекислого газу щорічно, але вирубка лісів та лісові пожежі викидають величезну кількість парникових газів назад в атмосферу, підбиваючи глобальні зусилля щодо пом'якшення наслідків зміни клімату. Вчені попереджають, що подальша вирубка лісів може підштовхнути Амазонку до стану «саванізації», коли зменшення кількості опадів та вищі температури перетворюють великі площі тропічних лісів на сухі екосистеми, подібні до савани. Цей зсув різко зменшить здатність лісу зберігати вуглець, потенційно вивільняючи сотні мільярдів тонн вуглекислого газу протягом наступних десятиліть та запускаючи цикли зворотного зв'язку, які прискорюють глобальне потепління. Амазонка також впливає на погодні умови далеко за межами Південної Америки. Волога, що утворюється лісом, живить атмосферні річки, які несуть опади по всьому континенту, підтримуючи сільське господарство в Бразилії, Аргентині та навіть віддалених регіонах, таких як захід Сполучених Штатів та Африка на південь від Сахари. Втрата лісового покриву порушує ці гідрологічні цикли, що

призводить до посух, неврожаїв та нестачі води, що загрожує продовольчій безпеці та економічній стабільності як на регіональному, так і на глобальному рівні [39].

Втрата біорізноманіття є ще одним наслідком деградації Амазонки. Тропічний ліс є домівкою для мільйонів видів рослин, тварин, грибів та мікроорганізмів, багато з яких залишаються невідкритими або погано вивченими. Кожен гектар амазонського лісу може містити сотні видів дерев та тисячі видів комах, що є незамінним резервуаром генетичного різноманіття та екологічної складності. Вирубка лісів знищує середовища існування, фрагментує популяції та збільшує вразливість видів до вимирання. Такі тварини, як ягуари, гігантські річкові видри, гарпії та рожеві річкові дельфіни, втрачають свої середовища існування з тривожною швидкістю. Види рослин з потенційною лікарською або сільськогосподарською цінністю зникають ще до того, як їхні властивості можна вивчити, що являє собою безповоротну втрату знань та можливостей для людства. Руїнування екологічних мереж – запилення, розсіювання насіння, взаємодія хижака та жертви – ще більше дестабілізує ліс та зменшує його стійкість до зміни клімату та інвазивних видів. Ерозія біорізноманіття в Амазонці – це не просто регіональна трагедія; це глобальна криза, яка підриває стабільність екосистем, від яких залежить все життя.

Деградація Амазонки також має глибокі наслідки для корінних народів та місцевих громад. Тропічний ліс є домівкою для понад 400 різних груп корінних народів, багато з яких населяли цей регіон тисячоліттями та мають глибокі знання про його екологічні системи. Ці громади залежать від лісу для своїх засобів до існування, культурної ідентичності та духовного благополуччя. Незаконна вирубка лісу, видобуток корисних копалин та захоплення земель не лише руйнують їхні території, але й наражають їх на насильство, переміщення та хвороби. Послаблення охорони навколишнього середовища часто збігається зі збільшенням нападів на лідерів та активістів корінних народів, які захищають свої землі. Окрім морального імперативу захисту прав людини, виживання

культур корінних народів тісно пов'язане зі здоров'ям самого лісу. Було показано, що управління корінними народами є однією з найефективніших стратегій збереження біорізноманіття та підтримки екосистемних послуг, що підкреслює необхідність зміцнення земельних прав та управлінських можливостей цих громад [40, с. 91].

З економічної точки зору, деградація Амазонії є парадоксом. Хоча вирубка лісів забезпечує короткострокові вигоди завдяки продажу деревини, розширенню сільського господарства та доходам від видобутку корисних копалин, вона підриває довгострокові екологічні основи сталого розвитку. Амазонка генерує цінні екосистемні послуги, включаючи секвестрацію вуглецю, регулювання клімату та кругообіг води, які є важливими для сільського господарства, гідроенергетики та інших секторів економіки по всій Бразилії та за її межами. Дослідження показали, що економічна цінність цих екосистемних послуг значно перевищує прибутки, отримані від руйнівної діяльності. Проте ринкові стимули та слабе управління продовжують сприяти вирубці лісів, створюючи класичну «трагедію спільного блага», в якій окремі суб'єкти отримують приватну вигоду, тоді як суспільство несе витрати на екологічний колапс. Міжнародні ринки яловичини, сої та мінералів значною мірою зумовлюють вирубку лісів, пов'язуючи вибір споживачів у віддалених країнах з долею тропічних лісів. Вирішення цих економічних чинників вимагає не лише реформ національної політики, але й глобальної співпраці для сприяння стійким ланцюгам поставок, фінансових стимулів для збереження природи та таких механізмів, як оплата екосистемних послуг та вуглецеві кредити.

З правової та політичної точки зору, деградація Амазонки виявляє як сильні, так і слабкі сторони системи екологічного управління Бразилії. Федеральна Конституція Бразилії 1988 року визнає право на екологічно збалансоване середовище та зобов'язує уряд і суспільство захищати та зберігати його для нинішнього та майбутніх поколінь. Лісовий кодекс встановлює правила землекористування та зобов'язує підтримувати лісові резервати на

приватних землях. Правоохоронні органи, такі як Бразильський інститут навколишнього середовища та відновлюваних природних ресурсів та Інститут охорони біорізноманіття імені Чіко Мендеса, відповідають за моніторинг та захист лісів. Проте політичний тиск, скорочення бюджету та вплив могутніх агробізнесових інтересів часто підривають зусилля правоохоронних органів. Незаконні вирубки, захоплення земель та видобуток корисних копалин продовжують процвітати в районах, де державна присутність слабка. Нещодавні спроби послабити Лісовий кодекс, скоротити охоронні зони та обмежити повноваження природоохоронних органів ще більше підірвали здатність Бразилії контролювати вирубку лісів. Судова система, включаючи Федеральний Верховний суд, часом діяла як противага, підтримуючи конституційний захист та наказуючи уряду вживати заходів, але юридичні перемоги часто стикаються із затримками у впровадженні [41, с. 49].

Глобальні наслідки деградації Амазонки роблять її проблемою не лише національного, а й планетарного масштабу. Кліматологи попереджають, що втрата Амазонки може призвести до перевищення кліматичної системи Землі критичних значень, що призведе до більш екстремальних погодних явищ, підвищення рівня моря та незворотних змін в екосистемах у всьому світі. Вивільнення вуглецю, що зберігається в ґрунтах та рослинності Амазонки, значно зменшить залишок вуглецевого бюджету для обмеження глобального потепління до 1,5 або 2 градусів Цельсія згідно з Паризькою угодою. Зміни в характері опадів можуть порушити сільське господарство у віддалених регіонах, загрожуючи продовольчій безпеці мільйонів людей. Зникнення видів та генетичних ресурсів зменшує здатність планети адаптуватися до змінних умов, обмежуючи можливості для медицини, сільського господарства та відновлення екосистем. Таким чином, занепад Амазонки становить пряму загрозу стабільності земної системи та добробуту майбутніх поколінь [32, с. 14].

Міжнародні реакції на деградацію Амазонки включали дипломатичний тиск, фінансові стимули та спільні ініціативи. Такі програми, як Фонд

Амазонки, що підтримується такими країнами, як Норвегія та Німеччина, надають ресурси для проектів з охорони природи та сталого розвитку. Глобальні кампанії щодо скорочення виробництва товарів, спричинених вирубкою лісів, мали на меті вплинути на ланцюги постачання яловичини, сої та деревини. Багатосторонні угоди, такі як Паризька угода та Конвенція про біологічне різноманіття, створюють рамки для міжнародної співпраці, тоді як регіональні ініціативи, такі як Організація договору про співробітництво в Амазонії, спрямовані на координацію політики між країнами Амазонії. Однак ці зусилля стикаються зі значними викликами, включаючи політичний опір, конкуруючі економічні інтереси та потребу в довгостроковому фінансуванні. Ефективні рішення вимагають не лише міжнародної підтримки, але й сильних внутрішніх інституцій, політичної волі та активної участі громадянського суспільства та корінних народів [42, с. 6].

Деградація Амазонії – це не просто екологічна проблема; це глибокий виклик глобальному управлінню, економічним системам та етичним цінностям. Вона змушує людство зіткнутися з фундаментальними питаннями щодо взаємозв'язку між розвитком та збереженням природи, відповідальності країн та окремих осіб, а також меж стійкості Землі. Амазонія - це не безкінечний ресурс, який можна експлуатувати за бажанням, а складна жива система, яка підтримує життя в планетарному масштабі. Її знищення не тільки призведе до збіднення Бразилії, але й поставить під загрозу стабільність глобального клімату, зруйнує біорізноманіття та зменшить природну спадщину всього людства. Таким чином, захист Амазонки вимагає трансформації політики, економіки та культурних установок, прийняття бачення розвитку, яке цінує екологічну цілісність як основу добробуту людства. Бразилія, як розпорядник найбільшої частини цього незамінного біому, несе особливу відповідальність за те, щоб подавати приклад, але міжнародна спільнота також розділяє обов'язок підтримувати зусилля щодо збереження природи та забезпечувати подальше процвітання Амазонки як фундаменту глобальної екосистеми.

2.2. Конфлікти між економічним розвитком та екологічними нормами у політиці Бразилії

Напруженість між економічним розвитком та захистом навколишнього середовища в Бразилії є однією з найскладніших та постійних дилем у сучасному екологічному управлінні. Як одна з найбільших економік світу, провідний експортер сільськогосподарської продукції та країна, наділена величезними природними ресурсами, Бразилія стикається з подвійним імперативом сприяння економічному зростанню для подолання бідності та зміцнення своєї глобальної конкурентоспроможності, зберігаючи при цьому свої унікальні екосистеми, включаючи тропічні ліси Амазонки, савани Серрадо, водно-болотні угіддя Пантанала та величезні прибережні та морські райони. Ця напруженість не є просто теоретичною; вона вбудована в історичну траєкторію країни, політичні структури та економічні стратегії, які часто надавали перевагу короткостроковим економічним вигодам над довгостроковою екологічною стійкістю.

Історично модель розвитку Бразилії ґрунтувалася на експлуатації природних ресурсів. Від залежності колоніального періоду від видобутку цукру та золота до політики індустріалізації XX століття та буму агробізнесу XXI століття, послідовні уряди ставилися до лісів, ґрунтів, річок та родовищ корисних копалин країни як до двигунів економічного зростання. Зокрема, регіон Амазонії розглядався як рубіж можливостей, величезна та недостатньо використана територія, яку потрібно інтегрувати в національну економіку. Під час військового режиму 1960-х та 1970-х років масштабні інфраструктурні проекти, такі як Трансамазонська магістраль, гірничодобувний комплекс Карахас та гідроелектростанції, виправдовувалися як символи національного прогресу та суверенітету. Ці проекти принесли дороги, поселення та капітал до раніше ізольованих районів, але також спричинили масову вирубку лісів, втрату біорізноманіття та соціальні переміщення. Акцент на «окупації» Амазонії як питання національної безпеки та розвитку заклав основу для

тривалих конфліктів між економічними цілями та екологічними нормами, які продовжують визначати політичні дебати Бразилії сьогодні [43, с. 57].

Наприкінці XX та на початку XXI століття Бразилія стала сільськогосподарською наддержавою, ставши найбільшим у світі експортером яловичини, сої, цукру, кави та апельсинового соку. Агробізнес, відомий у країні як *agropegócio*, став опорою бразильської економіки, складаючи понад 20 відсотків ВВП та працевлаштовуючи мільйони людей. Однак цей економічний успіх мав значні екологічні наслідки. Розширення скотарства є найбільшим рушієм вирубки лісів в Амазонії, оскільки фермери вирубують лісові угіддя для створення пасовищ. Вирощування сої, зосереджене в регіонах Амазонки та Серрадо, також сприяє вирубці лісів, як безпосередньо через перетворення земель, так і опосередковано, витісняючи скотарство глибше в лісові райони. Масштабне монокультурне землеробство значною мірою залежить від хімічних добрив та пестицидів, що призводить до деградації ґрунту, забруднення води та втрати біорізноманіття. Хоча експорт агробізнесу генерує мільярди доларів іноземної валюти та підтримує торговий баланс Бразилії, він також є основним джерелом викидів парникових газів та прямим викликом міжнародним зобов'язанням Бразилії за Паризькою угодою та Конвенцією про біологічне різноманіття.

Гірничодобувний сектор є ще одним яскравим прикладом конфлікту між економічним розвитком та екологічними нормами. Бразилія є одним із провідних світових виробників залізної руди, бокситів, золота та інших корисних копалин, а доходи від видобутку корисних копалин є життєво важливим джерелом державних доходів та іноземних інвестицій. Проте гірничодобувні операції, особливо в басейні Амазонки, завдають значної шкоди навколишньому середовищу. Будівництво відкритих кар'єрів та пов'язаної з ними інфраструктури фрагментує середовища існування, забруднює річки важкими металами та осадами, а також порушує життєдіяльність корінних та річкових громад. Катастрофічні прориви дамб, такі як катастрофа на Маріанському Аеропорті у 2015 році та катастрофа на Брумадінью у 2019 році,

призвели до викидання мільйонів тонн токсичного шламу, в результаті чого загинули сотні людей, забруднилися водні шляхи та зруйнувалися екосистеми на величезних територіях. Ці трагедії виявили системні недоліки в регуляторному нагляді, корпоративній відповідальності та управлінні екологічними ризиками, підкреслюючи, як прагнення до мінеральних багатств часто порушує екологічні гарантії та права громад [44, с. 181].

Розвиток гідроенергетики, який довго рекламувався як джерело «чистої енергії», ілюструє ще один рівень конфлікту. Бразилія значною мірою залежить від гідроенергетики для виробництва електроенергії, а великі греблі, такі як Белу-Монте на річці Шінгу, представлені як необхідні для задоволення зростаючих енергетичних потреб країни. Хоча гідроенергетика виробляє менше викидів парникових газів, ніж викопне паливо, будівництво великих гребель затоплює великі лісові масиви, змінює динаміку річки, порушує популяції риб та витісняє корінні та місцеві громади. Викиди метану від гниючої рослинності у водосховищах також можуть бути значними, підриваючи кліматичні переваги гідроенергетики. Соціальні та екологічні витрати цих проектів часто перевищують їхні нібито екологічні переваги, що ставить під сумнів стійкість енергетичної стратегії Бразилії та адекватність оцінок впливу на навколишнє середовище.

Урбанізація та індустріалізація додають ще більше вимірів до конфлікту. Великі міста Бразилії, включаючи Сан-Паулу, Ріо-де-Жанейро та Белу-Орізонті, є центрами економічної активності, а також осередками забруднення повітря та води, утворення відходів та викидів парникових газів. Швидке зростання міст створює навантаження на інфраструктуру, що призводить до неадекватного очищення стічних вод, забрудненого водопостачання та загрози здоров'ю мільйонів мешканців, особливо в неформальних поселеннях або фавелах. Промислове забруднення впливає на такі річки, як Тьете та Досе, а викиди автомобілів сприяють хронічним проблемам якості повітря. Хоча Бразилія прийняла екологічні закони та стандарти щодо міського та промислового забруднення, їх дотримання є непослідовним, а економічні інтереси часто

переважають над екологічними міркуваннями в муніципальному та регіональному плануванні [45, с. 317].

Політична економія цих конфліктів відображає вплив потужних груп інтересів, зокрема фракції «руралістів» у Національному конгресі, яка представляє інтереси агробізнесу, великих землевласників та сільської еліти. Блок «руралістів» має значну законодавчу владу та успішно лобіював заходи, що послаблюють захист навколишнього середовища, такі як поправки до Лісового кодексу, які зменшують необхідний відсоток лісового покриття на приватній власності та надають амністію за минулу вирубку лісів. Зусилля щодо розширення меж земель корінних народів, зміцнення охоронних територій та забезпечення дотримання екологічних норм часто зустрічають опір з боку цих суб'єктів, які стверджують, що такі заходи перешкоджають економічному зростанню та порушують права власності. Узгодження інтересів агробізнесу з основними політичними коаліціями, особливо в періоди консервативних або проринкових урядів, призвело до скорочення бюджету екологічних агентств, послаблення вимог до моніторингу та призначення міністрів та чиновників, скептично налаштованих до екологічних норм.

Міжнародні ринки та торговельні відносини ще більше ускладнюють картину. Глобальний попит на бразильські товари, особливо яловичину, сою та залізну руду, створює сильні стимули для вирубки лісів та погіршення стану навколишнього середовища. Країни-споживачі та багатонаціональні корпорації чинять як позитивний, так і негативний тиск на політику Бразилії. З одного боку, торговельні угоди, сертифікація сталого розвитку та корпоративні зобов'язання щодо усунення вирубки лісів з ланцюгів поставок можуть заохочувати більш відповідальну практику. З іншого боку, коливання цін на товари та конкуренція за частку ринку спонукають виробників швидко розширювати виробництво, часто за рахунок лісів та екосистем. Наприклад, торговельну угоду між Європейським Союзом та Меркосур критикували за потенційне збільшення вирубки лісів шляхом збільшення експорту сільськогосподарської продукції, водночас пропонуючи можливості для

впровадження суворіших екологічних стандартів. Завдання Бразилії полягає в балансуванні її експортно-орієнтованої економічної моделі з її зобов'язаннями щодо захисту навколишнього середовища та досягнення міжнародних кліматичних цілей [46].

Правові та інституційні рамки існують для посередництва в цих конфліктах, але часто намагаються утвердити свою владу перед обличчям економічного тиску. Федеральна Конституція 1988 року закріплює право на екологічно збалансоване довкілля та покладає обов'язок як на державу, так і на суспільство захищати та зберігати його для нинішнього та майбутніх поколінь. Закон про національну екологічну політику, Лісовий кодекс та численні галузеві закони забезпечують комплексну правову основу для управління навколишнім середовищем. Бразилія створила заповідні території, території корінних народів та процедури екологічного ліцензування, спрямовані на узгодження розвитку з екологічною цілісністю. Однак їх впровадження та забезпечення дотримання залишаються непослідовними. Бюджетні обмеження, бюрократична неефективність та політичне втручання послаблюють можливості таких установ, як Бразильський інститут навколишнього середовища та відновлюваних природних ресурсів та Інститут збереження біорізноманіття імені Чіко Мендеса (ICMBio). Корупція, незаконна діяльність та насильницьке залякування захисників довкілля ще більше підривають верховенство права в прикордонних регіонах. У результаті правові норми часто залишаються амбітними, тоді як економічна діяльність продовжується з обмеженою підзвітністю.

Зміна клімату створює додатковий рівень складності. Бразилія є одночасно жертвою та учасником глобальної зміни клімату. Екстремальні погодні явища, такі як посухи, повені та хвилі спеки, загрожують сільському господарству, водопостачанню та виробництву енергії, тоді як вирубка лісів та промислові викиди роблять Бразилію одним з найбільших джерел викидів парникових газів у світі. Національно визначений внесок країни згідно з Паризькою угодою зобов'язує скоротити викиди та припинити незаконну

вирубку лісів, але досягнення цих цілей залежить від політичної волі та здатності узгодити економічний розвиток з екологічним управлінням. Періоди економічного спаду, такі як кризи середини 2010-х років, часто призводять до послаблення екологічного контролю, оскільки уряди надають пріоритет короткостроковому зростанню та створенню робочих місць. Ця динаміка ілюструє вразливість екологічних норм до економічних циклів та підкреслює необхідність політики, яка інтегрує сталий розвиток в основу економічного планування, а не розглядає його як другорядне питання [47, с. 82].

Соціальна нерівність також формує конфлікт між розвитком та екологічними нормами. Бразилія залишається одним з найбільш нерівних суспільств у світі зі значними відмінностями в доходах, власності на землю та доступі до ресурсів. Економічний розвиток часто розглядається як моральний імператив для зменшення бідності та забезпечення можливостей для пригнічених груп населення. Однак вигоди від експлуатації ресурсів часто дістаються елітам та великим корпораціям, тоді як витрати несуть корінні народи, дрібні фермери та міська біднота, які страждають від забруднення, вилучення земель та погіршення стану навколишнього середовища. Політика, що сприяє інклюзивному та сталому розвитку, така як лісівництво на основі громад, агроекологія та відновлювана енергетика, стикається зі структурними бар'єрами в політичній економіці, де домінує концентрована власність на землю та потужні інтереси агробізнесу. Подолання цих бар'єрів вимагає не лише правових реформ, але й змін у розподілі влади та демократизації процесів прийняття рішень.

На міжнародному рівні Бразилія стикається зі зростаючим тиском щодо узгодження своєї економічної політики з глобальними екологічними нормами. Репутація країни як лідера в екологічній дипломатії, яка колись була підкріплена її роллю в проведенні Саміту Землі 1992 року та переговорах щодо Паризької угоди, була підірвана зростанням темпів вирубки лісів та послабленням охорони навколишнього середовища. Іноземні уряди, інвестори та споживачі все частіше пов'язують торговельні відносини та фінансові потоки

з екологічними показниками Бразилії. Загрози торговельних обмежень, кампанії з поглинання інвестицій та бойкоти споживачів спонукали деякі сегменти бразильського приватного сектору виступати за посилення екологічного управління як засобу збереження доступу до ринку та залучення інвестицій. Водночас націоналістичні політичні сили трактують такий тиск як порушення суверенітету Бразилії, зображуючи екологічні проблеми як інструменти іноземного втручання. Ця напруженість підкреслює виклик інтеграції екологічних норм у глобалізовану економіку, де екологічна стійкість та національна автономія часто конфліктують [48, с. 9].

Вирішення конфліктів між економічним розвитком та екологічними нормами в бразильській політиці вимагає фундаментального переосмислення парадигми розвитку. Поступові реформи та регуляторні корективи, хоча й важливі, недостатні для вирішення структурних рушійних сил вирубки лісів, забруднення та втрати біорізноманіття. Сталий шлях уперед включатиме трансформацію сільськогосподарських практик у бік низьковуглецевого виробництва без вирубки лісів; посилення виконання екологічного законодавства; інвестування у відновлювані джерела енергії та сталу інфраструктуру; а також просування інклюзивних економічних моделей, які надають корінним народам та місцевим громадам можливість бути розпорядниками природних ресурсів. Це також вимагатиме узгодження фінансових систем та торговельної політики з екологічними цілями, забезпечуючи, щоб економічні стимули сприяли збереженню, а не знищенню. Досягнення такої трансформації – це не просто технічний, а й політичний виклик, який вимагає лідерства, соціальної мобілізації та колективної відданості баченню розвитку, яке визнає екологічну цілісність основою довгострокового процвітання [49].

Таким чином, бразильський досвід слугує мікрокосмом глобальної дилеми. У той час, як світ бореться зі зміною клімату, втратою біорізноманіття та обмеженнями планетарних ресурсів, конфлікти між економічним зростанням та екологічними нормами особливо загострюються в Бразилії, країні, чії

природні ресурси та економічні амбіції ставлять її на передній план як можливостей, так і ризиків. Вирішення цих конфліктів визначатиме не лише майбутнє екосистем та суспільства Бразилії, але й траєкторію глобального екологічного управління та можливість досягнення сталого розвитку у XXI столітті.

2.3. Вплив глобальних викликів на екологічну політику та імідж Бразилії на міжнародній арені

Еволюцію екологічної політики Бразилії в сучасну епоху неможливо повністю зрозуміти без вивчення взаємодії між внутрішньою динамікою та ширшими глобальними викликами, які формують пріоритети, стратегії та дискурси держав у XXI столітті. Бразилія, як одна з найбільших економік Глобального Півдня та країна, наділена величезними природними ресурсами, включаючи тропічні ліси Амазонки, які функціонують як один з головних регуляторів кліматичної системи Землі, знаходиться на унікальному перетині між суверенною державою з внутрішніми імперативами розвитку та глобальним екологічним актором, чиї рішення резонують далеко за межами її кордонів. Зростання зміни клімату як екзистенційної загрози, прискорення втрати біорізноманіття та зростаючий міжнародний тиск на дотримання багатосторонніх екологічних угод поставили Бразилію в центр міжнародних дебатів щодо сталого розвитку, справедливості та відповідальності. У цьому сенсі вплив глобальних викликів був двояким: вони тиснули на Бразилію адаптувати свою політику, правові рамки та інституційні структури до міжнародних норм, одночасно змушуючи країну узгоджувати суперечності між економічним зростанням, політичним суверенітетом та екологічним управлінням.

Одним із найважливіших глобальних викликів, що впливають на екологічну політику Бразилії, є кліматична криза. Оскільки зміна клімату вийшла з-під контролю наукового дискурсу в мейнстрім світової політики,

особливо після прийняття Кіотського протоколу, а пізніше Паризької угоди, держави все частіше оцінюються не лише за їхньою внутрішньою екологічною політикою, а й за їхнім внеском у колективні міжнародні дії. Бразилія, з її величезними поглиначами вуглецю та роллю як джерела викидів, так і пом'якшувача парникових газів, опинилася в парадоксальному становищі. З одного боку, збереження тропічних лісів Амазонки має вирішальне значення для підтримки стабільності глобальної кліматичної системи, оскільки ліс діє як резервуар вуглецю та регулятор режиму опадів у Латинській Америці та за її межами. З іншого боку, економіка Бразилії тісно переплітається з екстракційними моделями, заснованими на сільському господарстві, скотарстві, лісозаготівлі та гірничодобувній промисловості, які сприяють вирубці лісів та викидам парникових газів. Ця подвійність сформувала екологічну політику Бразилії як політику постійного узгодження між тиском внутрішнього розвитку та міжнародними екологічними очікуваннями [50, с. 2].

Паризька угода 2015 року стала переломним моментом у міжнародному управлінні зміною клімату, і реакція Бразилії на неї підкреслює, як глобальні виклики вплинули на національні стратегії. Бразилія була серед перших країн, які ратифікували Угоду, засвідчивши свою відданість глобальному консенсусу щодо обмеження підвищення температури до рівня значно нижче 2°C, бажано 1,5°C, вище доіндустріального рівня. У своєму національно визначеному внеску Бразилія зобов'язалася досягти амбітних цілей, включаючи скорочення викидів парникових газів на 37% порівняно з рівнем 2005 року до 2025 року та на 43% до 2030 року, що позиціонувало її як лідера серед країн, що розвиваються [27, с. 31]. Ці зобов'язання були не лише технічними, а й символічними, відображаючи прагнення Бразилії зберегти авторитет на міжнародній арені та позиціонувати себе як відповідальну зацікавлену сторону в управлінні кліматом. Однак подальша траєкторія розвитку екологічної політики Бразилії, особливо за різних політичних адміністрацій, показала крихкість цих зобов'язань перед обличчям внутрішнього політичного та економічного тиску.

Глобальна проблема втрати біорізноманіття також справила глибокий вплив на екологічну політику Бразилії та її міжнародний імідж. У Бразилії зосереджено приблизно 20% світового біорізноманіття, а тропічний ліс Амазонки, савана Серрадо та Атлантичний ліс є важливими біомами для глобального екологічного балансу. Міжнародні організації, неурядові актори та іноземні уряди послідовно визначають відповідальність Бразилії за збереження біорізноманіття не лише для власних громадян, а й для людства в цілому. Таке формулювання стало джерелом як можливостей, так і напруженості. З одного боку, це дозволило Бразилії отримати значне міжнародне фінансування для проектів зі збереження природи, зокрема через такі механізми, як Фонд Амазонки, що підтримується такими країнами, як Норвегія та Німеччина. З іншого боку, це спровокувало дебати в Бразилії щодо суверенітету та звинувачення у «зеленому колоніалізмі», при цьому деякі політичні еліти відкидають зовнішній тиск як втручання у внутрішні справи. Ця напруженість розкриває складну динаміку, за допомогою якої глобальні екологічні проблеми змінюють не лише політичні інструменти, але й дискурси ідентичності, суверенітету та міжнародної солідарності [51, с. 69].

Конференція Сторін (КС) Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату була центральною ареною, де виражалися ці напружені стосунки, а також де формувався та оскаржувався міжнародний імідж Бразилії. На різних зустрічах КС Бразилія представляла себе по черзі як лідер, переговорник від імені країн, що розвиваються, а часом як перешкода для більш амбітних дій щодо клімату. Наприклад, на КС21 у Парижі Бразилію похвалили за її конструктивну роль у переговорах щодо гнучких механізмів, які дозволили б країнам, що розвиваються, рухатися шляхом сталого розвитку. Захист Бразилією принципу «спільної, але диференційованої відповідальності» знайшов відгук у багатьох країн Глобального Півдня, оскільки він підкреслював історичну відповідальність промислово розвинених країн за викиди парникових газів. Однак на пізніших КС, особливо в періоди посиленої вирубки лісів в Амазонії та політичного дискурсу, який применшував значення

захисту навколишнього середовища, довіра до Бразилії була значно підірвана. Це коливання демонструє, як глобальні виклики та багатосторонні процеси безпосередньо формують репутаційний капітал держав, і як екологічна ефективність стає ключовим компонентом зовнішньої політики [52, с. 8].

Економічна глобалізація та взаємозалежність ринків ще більше ускладнили реакцію Бразилії на глобальні екологічні виклики. Міжнародні торговельні партнери, особливо в Європі та Північній Америці, все частіше пов'язують доступ до ринку з екологічними стандартами, а ланцюги поставок, що не пов'язані з вирубкою лісів, стають пріоритетом для споживачів та регуляторів. Наприклад, регулювання Європейського Союзу щодо імпорту, пов'язаного з вирубкою лісів, безпосередньо впливає на експорт сільськогосподарської продукції Бразилії, зокрема сої та яловичини, які є одними з основних рушійних сил вирубки лісів в Амазонії. Таким чином, на екологічну політику Бразилії впливають не лише багатосторонні угоди, але й глобальні ринкові механізми, які карають за нестійку практику та винагороджують за дотримання екологічних норм. Виниклий тиск змушує Бразилію адаптувати свої внутрішні регуляторні рамки та механізми забезпечення дотримання законів для підтримки конкурентоспроможності на міжнародних ринках, що ілюструє суттєвий вплив глобальних екологічних проблем на національні економічні стратегії.

Окрім зміни клімату та біорізноманіття, інші глобальні проблеми, такі як пандемії, енергетичні переходи та зростаюче визнання екологічної справедливості, також вплинули на екологічну політику Бразилії та її міжнародне позиціонування. Пандемія COVID-19, наприклад, висвітлила зв'язок між деградацією екосистем та виникненням зоонозних захворювань, привернувши увагу до вирубки лісів у Бразилії як потенційного фактора ризику для глобального здоров'я. Водночас, глобальне прагнення до відновлюваної енергетики та декарбонізації відкрило для Бразилії можливості позиціонувати себе як лідера в зеленій енергетиці, враховуючи її величезний потенціал у гідроенергетиці, сонячній, вітровій енергетиці та біопаливі. Однак ці

можливості вимагають узгодженої політики, яка узгоджує внутрішній розвиток із глобальними шляхами декарбонізації, – виклик, з яким Бразилія продовжує боротися, оскільки політичні адміністрації коливаються між програмами, спрямованими на захист довкілля, та програмами, спрямованими на видобуток корисних копалин [53, с. 17].

Реакцію Бразилії на ці глобальні виклики та її дотримання міжнародних зобов'язань також необхідно аналізувати крізь призму внутрішньої політики. Екологічна політика в Бразилії була глибоко поляризованою, причому деякі адміністрації надавали пріоритет збереженню природи, а інші сприяли дерегуляції для стимулювання економічного зростання. Адміністрація Болсонару 2019–2022 рр., наприклад, відзначилася широкою міжнародною критикою через стрімке зростання темпів вирубки лісів в Амазонії, ослаблення екологічних інституцій та конфронтаційну риторику проти іноземної критики. Ця політика серйозно пошкодила міжнародний імідж Бразилії, призвівши до дипломатичної напруженості з європейськими державами, призупинення фінансових внесків до Фонду Амазонки та загроз ратифікації торговельних угод, таких як угода між ЄС та МЕРКОСУР. І навпаки, повернення Луїса Інасіу Лули да Сілви на посаду президента у 2023 році було сприйнято міжнародною спільнотою як потенційний поворотний момент, зокрема, зобов'язання зупинити вирубку лісів до 2030 року та відновити авторитет Бразилії як лідера у сфері клімату. Це демонструє, якою мірою міжнародна репутація Бразилії та її здатність брати участь у глобальному екологічному управлінні формуються внутрішньополітичним вибором, на який, у свою чергу, впливають глобальні виклики та тиск [54, с. 64].

Дискурс щодо екологічної справедливості та ролі країн, що розвиваються, в управлінні кліматом також сформував підхід Бразилії до міжнародних зобов'язань. Бразилія послідовно стверджує, що розвинені країни несуть історичну відповідальність за зміну клімату, і що країни, що розвиваються, потребують фінансової та технологічної підтримки для досягнення сталого розвитку без шкоди для зростання. Ця позиція була сформульована у виступах

Бразилії на Конференціях сторін, у її відстоюванні кліматичного фінансування та у її вимогах щодо справедливого та рівноправного переходу. Таким чином, глобальні виклики не лише тиснуть на Бразилію, щоб вона виконувала існуючі зобов'язання, але й дозволяють їй формулювати свої вимоги щодо справедливості, солідарності та визнання на міжнародній арені. Ця стратегія допомогла Бразилії зберегти лідерство в коаліціях країн, що розвиваються, навіть попри те, що її довіра коливалася через внутрішні екологічні показники.

Вплив глобальних викликів на екологічну політику та імідж Бразилії також помітний у ролі недержавних суб'єктів, як вітчизняних, так і міжнародних. Транснаціональні екологічні неурядові організації, рухи корінних народів, наукові спільноти та світові ЗМІ відіграли вирішальну роль у формуванні сприйняття екологічних показників Бразилії. Зображення палаючих лісів Амазонки, що транслюються по всьому світу, стали символами деградації навколишнього середовища, викликаючи протести, бойкоти та дипломатичні засудження. Водночас, мобілізація бразильського громадянського суспільства, науковців та корінних народів посилює потенціал країни проектувати альтернативні образи опору, відповідальності та інновацій. Таким чином, глобальні виклики не лише впливають на державну політику, але й змінюють ландшафт дійових осіб та наративів, що формують міжнародний імідж Бразилії [55].

На завершення, вплив глобальних викликів на екологічну політику та міжнародний імідж Бразилії є глибоким та багатограним. Зміна клімату, втрата біорізноманіття, вирубка лісів, світова торгівля, пандемії та перехід на відновлювану енергію – все це сформувало стратегії, зобов'язання та динаміку репутації Бразилії. Реакція Бразилії на міжнародні екологічні зобов'язання, такі як Паризька угода, та участь у Конференціях сторін відображають складну взаємодію між прагненнями, суверенітетом та внутрішньою політикою. Хоча Бразилія часом позиціонувала себе як лідера у глобальному екологічному управлінні, невідповідності у внутрішній політиці, особливо в періоди прискореного вирубування лісів, підживляли її довіру та напружували

дипломатичні відносини. Тим не менш, потенціал Бразилії позитивно внести свій вклад у глобальну стійкість залишається величезним, враховуючи її природні ресурси, науковий потенціал та історичну роль у кліматичних переговорах. Завдання полягає в узгодженні імперативів внутрішнього розвитку з міжнародними зобов'язаннями, завдання, яке визначатиме не лише екологічне майбутнє Бразилії, але й її ширшу роль у формуванні траєкторії глобального екологічного управління в найближчі десятиліття.

Висновки до розділу 2

У ході дослідження екологічної політики Бразилії у контексті глобальних викликів встановлено, що країна посідає унікальне місце у світовій системі екологічного управління, поєднуючи статус великої економіки, що розвивається, із колосальною екологічною відповідальністю за збереження біорізноманіття планети. Аналіз показав, що головними викликами для Бразилії є зміна клімату, масштабна вирубка лісів Амазонії, деградація ґрунтів, забруднення водних ресурсів і зростання соціально-економічної нерівності, що ускладнює впровадження ефективних природоохоронних заходів. Водночас, уряд країни намагається поєднати економічне зростання з екологічною стійкістю, впроваджуючи програми «зеленої» економіки, відновлюваної енергетики та екологічно відповідального землекористування, що є частиною загальної стратегії сталого розвитку.

Дослідження також показало, що участь Бразилії у міжнародних екологічних ініціативах, таких як Паризька угода та Конференції ООН зі зміни клімату, відіграє важливу роль у формуванні її міжнародного іміджу. З одного боку, Бразилія виступає як ініціатор і посередник у переговорах між країнами Глобальної Півночі та Півдня, прагнучи забезпечити більш справедливий розподіл відповідальності за кліматичні зміни. З іншого боку, періоди політичної нестабільності та зміни урядів нерідко призводили до коливань у зовнішньополітичному курсі держави, що знижувало рівень довіри міжнародної

спільноти до її екологічних зобов'язань. Незважаючи на це, упродовж останніх років простежується тенденція до більш активної участі Бразилії у глобальному екологічному управлінні, зокрема у сфері захисту лісів, декарбонізації економіки та міжнародної кліматичної дипломатії.

У підсумку можна зазначити, що екологічна політика Бразилії є відображенням ширших процесів глобалізації та інтеграції, у межах яких національні інтереси постійно співвідносяться із загальнолюдськими екологічними пріоритетами. Вона поступово еволюціонує від реактивної до проактивної моделі, орієнтованої на довгострокові результати та відповідальне природокористування. Проте успішна реалізація екологічних зобов'язань Бразилії можлива лише за умов зміцнення інституційної спроможності держави, підвищення рівня міжнародної співпраці та забезпечення участі місцевих громад у процесі прийняття екологічних рішень. Таким чином, глобальні виклики стали не лише тестом на ефективність екологічної політики країни, але й поштовхом до її глибокої модернізації у відповідності з новими світовими стандартами сталого розвитку.

РОЗДІЛ 3

НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ БРАЗИЛІЇ

3.1. Внутрішні механізми регулювання екологічної політики Бразилії

Розробка державних програм та стратегій сталого розвитку в Бразилії відображає складну взаємодію конституційних мандатів, міжнародних зобов'язань, економічних імперативів та зростаючого усвідомлення необхідності узгодження збереження навколишнього середовища із соціальною інклюзією та економічним зростанням. Статус Бразилії як країни з мегарізноманіттям, де розташовані тропічні ліси Амазонки та багата різноманітність екосистем, надає їй унікальне становище у глобальному дискурсі про сталий розвиток, тоді як її історична залежність від видобувної економічної діяльності та швидка урбанізація створюють значний внутрішній тиск, який формує зміст та напрямки її політики. Поняття сталого розвитку в бразильському контексті не може бути зведене до простого балансу між економікою та екологією; воно радше є безперервним процесом інституційних інновацій, політичних експериментів та соціально-політичних переговорів, завдяки яким екологічні фактори поступово інтегруються в ширший порядок денний розвитку країни.

Конституційна основа сталого розвитку в Бразилії була міцно закріплена у Федеральній Конституції 1988 року, яка закріпила право на екологічно збалансоване навколишнє середовище як фундаментальне право всіх громадян та поклала на державу та суспільство обов'язок захищати та зберігати його для нинішнього та майбутніх поколінь. Цей конституційний мандат забезпечив правову та політичну основу для низки національних стратегій та програм, спрямованих на інтеграцію екологічної стійкості в економічне планування. Протягом наступних десятиліть Бразилія розробила складну систему політики, законів та інституцій, призначених для впровадження концепції сталого розвитку в таких секторах, як енергетика, сільське господарство, лісове господарство, водні ресурси та міське управління [56, с. 71].

Однією з найважливіших віх у підході Бразилії до сталого розвитку став запуск Національного плану щодо зміни клімату у 2008 році. Цей план був розроблений у відповідь як на внутрішні проблеми, так і на міжнародний тиск, особливо після активної участі Бразилії в Рамковій конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату та визнання нею необхідності скорочення викидів парникових газів для досягнення глобальних цілей. Комісія з питань зміни клімату розробила галузеві плани для енергетики, лісового господарства, сільського господарства та транспорту, встановивши конкретні цілі щодо скорочення вирубки лісів в Амазонії, збільшення частки відновлюваної енергії в національній матриці та сприяння сталому розвитку сільськогосподарських практик. Це стало ранньою спробою інтегрувати пом'якшення наслідків зміни клімату в ширші рамки сталого розвитку та продемонструвало готовність уряду приймати довгострокові стратегії навіть за відсутності юридично обов'язкових міжнародних зобов'язань.

Доповнюючи кліматичний план, Бразилія прийняла Національну політику щодо зміни клімату (*Política Nacional sobre Mudança do Clima*, Закон № 12.187/2009), яка інституціоналізувала принципи PNMC та створила механізми для реалізації цілей скорочення викидів. Цей закон підкріпив ідею про те, що сталий розвиток - це не просто питання захисту навколишнього середовища, а стратегічний імператив для економічного майбутнього країни. Він запровадив такі інструменти, як Національний фонд зі зміни клімату, який фінансує проекти у сфері відновлюваної енергії, лісовідновлення та низьковуглецевого сільського господарства, а також заохочував субнаціональні утворення - штати та муніципалітети - розробляти власні кліматичні плани відповідно до національних цілей. Поєднання конституційного мандату, національного плану та законодавчої бази надало Бразилії одну з найсучасніших архітектур управління кліматом на Глобальному Півдні та позиціонувало її як модель для інших країн, що розвиваються, які прагнуть інтегрувати екологічні проблеми в планування розвитку [57, с. 84].

Ще одним досягненням стратегії сталого розвитку Бразилії став Фонд Амазонії (Fundo Amazônia), заснований у 2008 році за підтримки міжнародних донорів, таких як Норвегія та Німеччина. Фонд Амазонії, яким керує Бразильський банк розвитку (BNDES), фінансує проекти, спрямовані на запобігання, моніторинг та боротьбу з вирубкою лісів, а також на сприяння збереженню та сталому використанню лісів. Особливе значення Фонду Амазонії робить його підхід, заснований на результатах діяльності: фінансові внески прив'язані до перевірених скорочень темпів вирубки лісів, що створює сильні стимули для уряду до дотримання екологічного законодавства та для місцевих громад до участі в сталих практиках. Фонд не лише спрямовує ресурси на охорону навколишнього середовища, але й служить дипломатичним інструментом, демонструючи відданість Бразилії глобальним кліматичним цілям та підвищуючи її авторитет у міжнародних переговорах.

Бразилія також впровадила низку галузевих програм, які сприяють сталому розвитку шляхом вирішення конкретних екологічних проблем ключових видів економічної діяльності. Програма низьковуглецевого сільського господарства (Programa ABC), запущена у 2010 році, є яскравим прикладом такого підходу. Вона надає кредити та технічну допомогу фермерам, які впроваджують методи, що зменшують викиди парникових газів, такі як інтегровані системи рослинництва, тваринництва та лісівництва, безоранне землеробство та відновлення деградованих пасовищ. Пов'язуючи фінансові стимули з екологічними показниками, програма ABC прагне перетворити потужний сільськогосподарський сектор Бразилії з рушійної сили вирубки лісів та викидів на партнера у сталому розвитку. Аналогічно, Національний план водних ресурсів та Національна політика щодо твердих відходів встановлюють рамки для раціонального використання водних ресурсів та скорочення утворення відходів, пропагуючи принципи циркулярної економіки та ресурсоефективності.

У сфері енергетики Бразилія давно визнана своєю порівняно чистою енергетичною матрицею, яка значною мірою залежить від гідроенергетики та

біопалива. Державні програми, такі як Національний енергетичний план (Plano Nacional de Energia) та Національна програма виробництва та використання біодизельного палива, спрямовані на диверсифікацію енергетичного балансу, одночасно зменшуючи вуглецеву інтенсивність. Успішний розвиток етанолової промисловості, що базується на цукровій тростині, дозволив Бразилії зменшити свою залежність від викопного палива та позиціонувати себе як світового лідера в біоенергетиці. Ці ініціативи не лише сприяють пом'якшенню зміни клімату, але й створюють економічні можливості та зміцнюють геополітичний вплив Бразилії як постачальника технологій та експертизи у сфері відновлюваної енергії [58, с. 19].

Відданість Бразилії сталому розвитку була додатково сформульована в Національній стратегії сталого розвитку (Estratégia Nacional de Desenvolvimento Sustentável), яка натхненна Цілями сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй. Ця стратегія визначає середньострокові та довгострокові цілі в економічному, соціальному та екологічному аспектах, включаючи скорочення бідності, освіту, гендерну рівність, відновлювану енергетику та збереження біорізноманіття. Узгоджуючи національні пріоритети з ЦСР, Бразилія прагне гармонізувати внутрішній розвиток із глобальними цілями сталого розвитку та продемонструвати лідерство у впровадженні Порядку денного на період до 2030 року. Стратегія також підкреслює важливість партисипативного управління, закликаючи до залучення громадянського суспільства, представників приватного сектору та місцевих органів влади до розробки та моніторингу політики.

Незважаючи на ці досягнення, реалізація державних програм і стратегій сталого розвитку в Бразилії зіткнулася зі значними труднощами. Політична нестабільність, економічні кризи та зміна пріоритетів між різними адміністраціями часто підривали безперервність політики та послаблювали інституційний потенціал. Ліквідація природоохоронних органів та послаблення правоохоронних органів у певні політичні періоди призвели до невдач у контролі над вирубкою лісів та досягненні кліматичних цілей, підриваючи

довіру до державних програм. Обмеження фінансування, бюрократична неефективність та конфлікт інтересів між міністерствами охорони навколишнього середовища та економіки ще більше ускладнюють реалізацію цілей сталого розвитку. Більше того, постійна нерівність у бразильському суспільстві означає, що переваги сталого розвитку розподілені нерівномірно, причому вразливі громади часто несуть на собі тягар деградації навколишнього середовища, не маючи доступу до економічних можливостей, створених «зеленою» політикою [59, с. 104].

Міжнародні фактори також вплинули на розробку та реалізацію стратегій сталого розвитку Бразилії. Глобальні екологічні угоди, торговельні норми та потоки іноземних інвестицій створюють як можливості, так і обмеження для національної політики. Паризька угода, зокрема, послужила каталізатором для більш амбітних дій у сфері клімату, спонукаючи уряд оновити свій Національно визначений внесок та дослідити нові механізми скорочення викидів вуглецю, такі як проекти лісовідновлення та ринки вуглецю. Водночас, зростаючий зв'язок торговельних угод з екологічними показниками, прикладом якого є вимоги Європейського Союзу щодо ланцюгів поставок без вирубки лісів, чинить зовнішній тиск на Бразилію, щоб вона посилила правозастосування та забезпечила, щоб її державні програми досягли вимірюваних результатів.

Важливим аспектом державних програм Бразилії зі сталого розвитку є роль субнаціональних органів влади та місцевих громад. Такі штати, як Пара, Мату-Гросу та Амазонас, розробили власні плани щодо клімату та сталого розвитку, які часто виходять за рамки федеральних вимог. Муніципалітети започаткували інноваційні ініціативи у сфері міської стійкості, такі як системи зеленого транспорту, програми переробки відходів та кліматично стійка інфраструктура. Корінні громади та традиційне населення відіграють життєво важливу роль у збереженні лісів та сталому управлінні ресурсами, а їхня участь у процесах прийняття рішень все частіше визнається важливою для успіху державних програм. Включення знань та прав корінних народів до

національних стратегій відображає мінливе розуміння сталого розвитку не лише як технічного виклику, а й як соціально-культурного процесу [60].

Нещодавні політичні події сигналізують як про виклики, так і про можливості для майбутнього стратегій сталого розвитку Бразилії. Повернення уряду, більш відданого захисту навколишнього середовища та міжнародній співпраці, знову відкрило двері для поновлення фінансування Фонду Амазонки, посилило правоохоронні заходи проти незаконної вирубки лісів та активізувало роль Бразилії у глобальних переговорах щодо клімату. Нові ініціативи спрямовані на досягнення нульової вирубки лісів до 2030 року, розширення потужностей відновлюваної енергії та сприяння справедливому переходу для працівників та громад, які постраждали від переходу від викопного палива. Ці зусилля є не лише відповіддю на глобальні очікування, але й частиною ширшого бачення сталого розвитку, яке прагне інтегрувати економічну модернізацію із соціальною інклюзією та екологічним балансом.

Зрештою, еволюція державних програм та стратегій сталого розвитку Бразилії демонструє здатність країни до політичних інновацій та визнання нею взаємозв'язку екологічних, економічних та соціальних систем. Хоча впровадження залишається нерівномірним, а політична нестабільність створює постійні ризики, конституційна база, інституційна інфраструктура та багатство природних ресурсів Бразилії забезпечують міцну основу для подальшого прогресу. Успіх цих програм залежатиме від стійкої політичної волі, належного фінансування, ефективного забезпечення виконання та вагомості участі громадянського суспільства та місцевих громад.

3.2. Участь Бразилії у глобальних екологічних ініціативах

Участь Бразилії у глобальних екологічних ініціативах відображає подвійну ідентичність країни як країни, що розвивається, яка прагне посилення зростання, та як надзвичайно різноманітної країни, що несе значну відповідальність за захист глобальних екологічних систем. Ця подвійність

формувала стратегії та поведінку Бразилії в міжнародній екологічній дипломатії протягом останнього півстоліття, стимулюючи складну взаємодію з багатосторонніми угодами, регіональними партнерствами та транснаціональними мережами співпраці. Глобальна екологічна роль Бразилії - це не просто продовження внутрішньої політики, а критично важлива сфера, де країна прагне узгодити внутрішні імперативи розвитку з очікуваннями міжнародної спільноти, стверджувати лідерство серед країн Глобального Півдня та домовлятися про сприятливі умови в глобальному управлінні сталим розвитком та зміною клімату. З початку 1970-х років до теперішнього часу активна участь Бразилії в конференціях, договорах та рамках співпраці суттєво вплинула на траєкторію розвитку міжнародного екологічного права та забезпечила платформу для просування її національних інтересів, одночасно роблячи внесок у колективну відповідь на планетарні виклики.

Коріння участі Бразилії у глобальних екологічних ініціативах можна простежити до Конференції Організації Об'єднаних Націй з питань навколишнього середовища людини, що відбулася в Стокгольмі в 1972 році, де Бразилія брала участь як важливий представник країн, що розвиваються. У той час Бразилія переживала швидку індустріалізацію під керівництвом військового уряду, який надавав пріоритет економічному зростанню, розширенню інфраструктури та розвитку, орієнтованому на експорт. Під час переговорів у Стокгольмі бразильські дипломати сформулювали позицію, яка згодом стала відмінною рисою екологічної дипломатії країни: принцип «спільної, але диференційованої відповідальності», який визнавав спільне глобальне зобов'язання захищати довкілля, водночас визнаючи, що країни, що розвиваються, стикаються з різними викликами і не повинні підпадати під ті ж обмеження, що й промислово розвинені країни. Бразилія стверджувала, що захист довкілля не повинен ставати приводом для обмеження економічного розвитку країн Глобального Півдня, позиція, яка знайшла відгук у багатьох інших країнах, що розвиваються, і допомогла сформувати діалог Північ-Південь у сфері екологічного управління на десятиліття вперед [61, с. 2].

Цей ранній захист пріоритетів розвитку не завадив Бразилії згодом стати піонером глобального співробітництва в галузі охорони довкілля. До кінця 1980-х і початку 1990-х років зростаюча міжнародна обізнаність про вирубку лісів в Амазонії та науковий консенсус щодо зміни клімату спонукали Бразилію зайняти більш конструктивну роль у багатосторонніх переговорах. Переломним моментом став 1992 рік, коли Бразилія приймала в Ріо-де-Жанейро Конференцію Організації Об'єднаних Націй з питань навколишнього середовища та розвитку, широко відому як Саміт Землі. Ця знакова подія об'єднала глав держав, дипломатів, вчених та представників громадянського суспільства з усього світу та призвела до укладення кількох основоположних угод, включаючи Декларацію з питань навколишнього середовища та розвитку, Порядок денний на XXI століття, Рамкову конвенцію про зміну клімату, Конвенцію про біологічне різноманіття та Лісові принципи. Рішення Бразилії прийняти Саміт Землі та її проактивна роль у сприянні досягненню консенсусу підняли країну на позицію світового лідера в галузі охорони навколишнього середовища та продемонстрували її здатність подолати розрив між розвиненими та країнами, що розвиваються.

Спадщина Саміту Землі 1992 року продовжує формувати глобальну екологічну діяльність Бразилії. Ратифікувавши Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату (РКЗК ООН) та Конвенцію про біорізноманіття (КБР), Бразилія взяла на себе низку юридично обов'язкових зобов'язань та зарекомендувала себе як ключовий гравець в управлінні кліматом та біорізноманіттям. У рамках РКЗК ООН Бразилія стала впливовою фігурою в переговорах, що призвели до Кіотського протоколу в 1997 році. Бразильські переговорники відіграли центральну роль у створенні Механізму чистого розвитку – інноваційного інструменту, який дозволив розвиненим країнам виконати частину своїх зобов'язань щодо скорочення викидів шляхом фінансування низьковуглецевих проектів у країнах, що розвиваються. Механізм чистого розвитку не лише надав Бразилії фінансові ресурси для проектів відновлюваної енергетики та лісовідновлення, але й втілює принцип диференційованої відповідальності,

спрямувавши інвестиції на сталий розвиток у країнах глобального Півдня [62, с. 12].

Протягом десятиліть після Кіотського протоколу участь Бразилії у щорічних Конференціях Сторін РКЗК ООН залишалася основою її міжнародної екологічної стратегії. Бразилія послідовно виступала за амбітні глобальні дії щодо зміни клімату, захищаючи при цьому право країн, що розвиваються, на економічне зростання. Вона запропонувала інноваційні механізми, такі як концепція компенсованого скорочення вирубки лісів, яка згодом перетворилася на рамкову програму REDD+ (скорочення викидів від вирубки та деградації лісів). Ранні експерименти Бразилії з моніторингу та скорочення вирубки лісів в Амазонії забезпечили практичну модель для REDD+ та зміцнили її авторитет як лідера в лісових кліматичних рішеннях. Водночас Бразилія використала переговори КС для забезпечення фінансової підтримки ініціатив зі збереження природи та для того, щоб наполягати на більшому визнанні історичної відповідальності, наголошуючи на тому, що промислово розвинені країни несуть основний тягар за скорочення викидів парникових газів.

Ухвалення Паризької угоди у 2015 році стало ще однією віхою в глобальній екологічній діяльності Бразилії. Бразилія подала амбітний Національно визначений внесок, зобов'язавшись скоротити викиди парникових газів на 37 відсотків порівняно з рівнями 2005 року до 2025 року та на 43 відсотки до 2030 року, з додатковими зобов'язаннями щодо досягнення нульової незаконної вирубки лісів в Амазонії, розширення відновлюваної енергетики та відновлення мільйонів гектарів деградованих земель. Ці цілі були одними з найамбітніших серед усіх великих країн, що розвиваються, та відображали впевненість Бразилії у своїй здатності використовувати свої величезні природні ресурси та потенціал відновлюваної енергії для досягнення значного скорочення викидів. Паризька угода також запропонувала Бразилії можливість брати участь у нових механізмах ринку вуглецю, спираючись на свій попередній досвід з Механізмами чистого розвитку та потенційно

залучаючи інвестиції для проектів збереження лісів та чистої енергії [63, с. 317].

Окрім кліматичного режиму, Бразилія активно брала участь у широкому спектрі глобальних екологічних ініціатив, що стосуються біорізноманіття, лісів, океанів, хімічних речовин та сталого розвитку. Як сторона Конвенції про біологічне різноманіття, Бразилія виступала за захист генетичних ресурсів та справедливий розподіл вигод, що виникають від їх використання, що є критично важливим питанням, враховуючи надзвичайне біорізноманіття Амазонки та інших екосистем. Бразилія була рушійною силою переговорів щодо Нагойського протоколу про доступ та розподіл вигод і прагнула захистити права корінних народів і традиційних громад у використанні біологічних ресурсів. У сфері управління лісами Бразилія співпрацювала з Форумом Організації Об'єднаних Націй з лісів, Фондом партнерства з лісового вуглецю та Глобальним екологічним фондом для забезпечення фінансування та технічної підтримки сталого управління лісами та запобігання вирубці лісів.

Участь Бразилії у досягненні Цілей сталого розвитку (ЦСР) Організації Об'єднаних Націй та Порядку денного на період до 2030 року ще раз підкреслює її відданість глобальним ініціативам щодо сталого розвитку. Як один із розробників системи ЦСР, Бразилія виступала за включення цілей, пов'язаних зі скороченням бідності, нерівності та соціальної справедливості, поряд з екологічними цілями, що відображає її цілісне розуміння сталого розвитку. На внутрішньому рівні уряд створив Національну комісію з ЦСР для координації впровадження та звітності, а бразильські дипломати відігравали активну роль у політичних форумах високого рівня, що розглядали прогрес у глобальному порядку денному. Ця участь підкреслює переконання Бразилії в тому, що екологічні проблеми не можна вирішувати окремо від ширших питань економічного та соціального розвитку [64, с. 165].

Бразилія прийняла на себе головування на COP30, що відбудеться у 2025 році у Белемі — місто на півночі країни, в зоні Амазонії. Сам факт вибору Белема як місця проведення є символічним та стратегічним: країна ставить

акцент на власній екологічній відповідальності, збереженні тропічних лісів, регіоні, який відіграє критично важливу роль у глобальній кліматичній системі. Вибір Амазонії як «домашнього майданчика» для COP30 підсилює імідж Бразилії як ключового гравця у глобальних екологічних процесах, дає можливість продемонструвати свої зусилля у боротьбі з вирубкою лісів, зміні клімату та утвердженні «тропічної» моделі сталого розвитку. Одночасно це створює значний тиск на уряд країни та її інститути – не лише з боку міжнародної спільноти, але й у внутрішньому політичному контексті – щоб забезпечити реальні результати, а не лише декларації.

Підготовка до COP30 вже почалася, і під час літньої міжсесійної зустрічі в Бонні (SB62) були окреслені ключові пріоритети, які Бразилія визначила для успішного проведення конференції: глобальна ціль з адаптації (Global Goal on Adaptation), програма справедливої трансформації (Just Transition Work Programme) та імплементація висновків першого глобального підведення підсумків (Global Stocktake) Екодія. Ці три напрями свідчать про прагнення Бразилії не просто бути майданчиком для переговорів, а брати активну роль у формуванні нових міжнародних кліматичних правил і механізмів. Особливо значущим є акцент на адаптації – раніше політика більшою мірою фокусувалася на скороченні викидів, але тепер підсилюється увага до того, як країни, що розвиваються, можуть опиратися на зміни клімату, отримати фінансову й технологічну підтримку, а також як забезпечити соціальну справедливість у переході до низьковуглецевої економіки. Для Бразилії це відкриває можливість просунути у питаннях кліматичного фінансування, зокрема щодо втрат і шкоди (loss & damage), та провести міжнародні переговори із сильнішою позицією, враховуючи власний екологічний потенціал, пов'язаний із лісами Амазонії, водними ресурсами і біорізноманіттям.

Разом з тим, роль господаря COP30 створює для Бразилії і низку серйозних викликів. По-перше, країні потрібно підтвердити свою здатність реалізувати амбітні екологічні заходи на національному рівні – зокрема,

зменшення вирубки лісів, покращення охорони біорізноманіття, зміцнення інституцій, таких як ІВАМА, і забезпечення прозорості та підзвітності. По-друге, підвищений міжнародний погляд означає, що Бразилія повинна врівноважити економічні інтереси (агробізнес, видобуток ресурсів, інфраструктура) із зобов'язаннями у сфері клімату та довкілля – це завдання не лише технічне, але й політичне. По-третє, з огляду на те, що COP30 відбудуватиметься на території, яка є екологічно та соціально вразливою (регіон Амазонії, корінні народи, малозабезпечені громади), країна стикається із завданням забезпечення справедливого переходу до сталого розвитку: врахування прав корінних народів, участі громад в ухваленні рішень, справедливого розподілу витрат та вигод переходу. Успіх Бразилії на COP30 буде вимірюватися не лише кількістю підписаних угод чи декларацій, а тим, наскільки реально зможуть бути імплементовані позитивні зміни – як на міжнародному, так і на місцевому рівні.

Окрім багатосторонніх угод, Бразилія бере участь у численних регіональних та південно-південних ініціативах, що сприяють співпраці в галузі охорони навколишнього середовища. У рамках МЕРКОСУР Бразилія підтримує прийняття екологічних стандартів та розробку спільних проектів з відновлюваної енергії, управління водними ресурсами та збереження біорізноманіття. Через Організацію Договору про співробітництво в Амазонії Бразилія співпрацює із сусідніми країнами для моніторингу вирубки лісів, боротьби з незаконною вирубкою лісів та сприяння сталому життєзабезпеченню в басейні Амазонки. Бразилія також співпрацює з групою БРІКС, щоб виступати за справедливе фінансування кліматичних заходів та передачу технологій, підкреслюючи необхідність виконання розвиненими країнами своїх зобов'язань щодо підтримки сталого розвитку в країнах глобального Півдня.

Участь Бразилії у глобальних екологічних ініціативах не обмежується офіційними договорами та конференціями; вона також включає взаємодію з транснаціональними мережами міст, коаліціями приватного сектору та

неурядовими організаціями. Бразильські міста, такі як Сан-Паулу, Ріо-де-Жанейро та Куритиба, приєдналися до міжнародних мереж, таких як C40 Cities, щоб ділитися передовим досвідом у сфері міської стійкості та дій щодо зміни клімату. Бразильські компанії беруть участь у Глобальному договорі ООН та інших добровільних ініціативах, спрямованих на зменшення впливу на навколишнє середовище та сприяння корпоративній відповідальності. Організації громадянського суспільства, групи корінних народів та академічні установи відіграють вирішальну роль у формуванні міжнародного екологічного порядку денного Бразилії, часто впливаючи на позиції уряду та надаючи експертизу в переговорах.

Незважаючи на ці масштабні зусилля, участь Бразилії у глобальних екологічних ініціативах часом характеризувалася напруженістю та суперечностями. Внутрішні політичні зрушення, економічні кризи та зміна пріоритетів розвитку періодично підривали довіру до Бразилії та послаблювали її міжнародні зобов'язання. Періоди посилення вирубки лісів в Амазонії, особливо в часи слабкого правозастосування та політичної риторики на користь експлуатації ресурсів, викликали критику з боку іноземних урядів, екологічних неурядових організацій та торговельних партнерів [65, с. 12].

В останні роки Бразилія прагнула відновити свою міжнародну репутацію, знову долучаючись до глобальних екологічних ініціатив та підтверджуючи свої зобов'язання за Паризькою угодою. Еволюція участі Бразилії в глобальних екологічних ініціативах демонструє, що міжнародна взаємодія виконує для країни численні функції. Вона забезпечує доступ до фінансових ресурсів, технологій та нарощування потенціалу, що підтримують внутрішні екологічні програми. Вона дозволяє Бразилії формувати правила та норми глобального управління таким чином, щоб вони відображали її пріоритети розвитку та інтереси країн Глобального Півдня. Вона посилює дипломатичний вплив Бразилії, позиціонуючи її як міст між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, здатний посередничати у вирішенні суперечок та пропонувати інноваційні рішення. Водночас міжнародні зобов'язання створюють механізми

зовнішньої підзвітності, які можуть посилити внутрішню екологічну політику та мобілізувати громадську підтримку сталого розвитку [66].

Заглядаючи в майбутнє, роль Бразилії в глобальних екологічних ініціативах залишатиметься ключовою для успіху міжнародних зусиль щодо боротьби зі зміною клімату, захисту біорізноманіття та досягнення Цілей сталого розвитку. Масштаби природних ресурсів Бразилії, зокрема здатність тропічних лісів Амазонки поглинати вуглець та регулювати глобальний клімат, надають країні величезний вплив на екологічну стабільність планети. Довіра та ефективність глобальних екологічних угод частково залежатимуть від здатності Бразилії виконувати свої зобов'язання, стримувати вирубку лісів та переходити до низьковуглецевої економіки. Завдання Бразилії полягає в тому, щоб перетворити своє величезне екологічне багатство на основу для сталого процвітання, одночасно діючи у складній політиці міжнародного екологічного управління. Успіх вимагатиме стійкої політичної волі, сильних інституцій, конструктивної дипломатії та активної участі громадянського суспільства та корінних громад.

3.3. Стратегія розвитку екологічної політики Бразилії в умовах глобалізації

Стратегія розвитку екологічної політики Бразилії в контексті глобалізації є складною та динамічною структурою, яка прагне збалансувати величезні природні багатства країни з вимогами економічного зростання, соціального розвитку та міжнародних екологічних зобов'язань. Бразилія володіє одним з найбагатших заповідників біорізноманіття на планеті, включаючи тропічні ліси Амазонки, які відіграють важливу роль у регулюванні глобального клімату та підтримці планетарного екологічного балансу. Водночас Бразилія залишається однією з найбільших економік на Глобальному Півдні, значно залежить від агробізнесу, гірничодобувної промисловості та виробництва енергії – секторів, які традиційно чинять значний тиск на екосистеми. Перетин цих реалій створює

як виклик, так і можливість для Бразилії розробити перспективну екологічну стратегію, яка інтегрує глобальні тенденції, технологічні інновації та внутрішньополітичні імперативи.

В епоху глобалізації екологічну стратегію Бразилії слід розуміти як частину ширшого процесу переосмислення позиції країни в міжнародній системі. Зростаюча взаємопов'язаність світових ринків, прискорення зміни клімату та поширення багатосторонніх угод посилили очікування щодо того, що Бразилія буде лідером у сфері сталого розвитку. Таким чином, стратегія Бразилії спрямована на зміцнення її довіри до відповідального розпорядника природних ресурсів, одночасно захищаючи її суверенне право визначати темпи та напрямки економічного розвитку. Ця подвійна мета сформувала дискусію навколо ключових політичних інструментів, включаючи цілі щодо скорочення викидів вуглецю, програми збереження лісів, розширення відновлюваної енергетики та інтеграцію традиційних громад в управління навколишнім середовищем [67, с. 8].

Одним з основ стратегії Бразилії є визнання того, що захист навколишнього середовища не може бути досягнутий без структурної економічної трансформації. Керівництво країни все більше сприймає концепцію зеленої економіки, яка прагне відокремити економічне зростання від деградації навколишнього середовища. Цей підхід включає сприяння відновлюваній енергетиці, такій як вітер, сонце та біомаса, розширення сталих сільськогосподарських практик та стимулювання низьковуглецевих технологій у всіх промислових секторах. Бразилія вже досягла значного прогресу у сфері відновлюваної енергетики, причому гідроенергетика, вітер та біопаливо складають значну частку її енергетичної матриці. Однак стратегія підкреслює необхідність диверсифікації за межі гідроенергетики, щоб зменшити вразливість до посух, спричинених кліматом, та посилити інвестиції в сонячну та морську вітрову енергетику. Позиціонуючи себе як центр інновацій у сфері чистої енергії, Бразилія може одночасно скоротити викиди, залучити іноземні інвестиції та створити зелені робочі місця.

Важливим компонентом глобалізованої екологічної стратегії Бразилії є захист тропічних лісів Амазонки, які стали символом екологічної довіри країни. Стратегія прагне поєднати суворіше виконання законів про вирубку лісів з економічними стимулами для збереження природи, такими як плата за екосистемні послуги та підтримка сталої лісової економіки. Бразилія бере участь у міжнародних механізмах, таких як REDD+ (Скорочення викидів від вирубки та деградації лісів), який передбачає фінансову винагороду за підтверджене скорочення вирубки лісів. Водночас Бразилія наполягає на справедливій компенсації за свою роль як глобального поглинача вуглецю, стверджуючи, що розвинені країни повинні розділяти витрати на збереження екосистем, які приносять користь усій планеті. Цей підхід відображає ширшу стратегічну позицію Бразилії, згідно з якою екологічна відповідальність має бути підкріплена кліматичною справедливістю та справедливим розподілом тягаря [68, с. 112].

Окрім збереження лісів, екологічна стратегія Бразилії в контексті глобалізації наголошує на управлінні водними ресурсами, міській сталості та захисті біорізноманіття. Швидка урбанізація в поєднанні з кліматичними стресами посилила нагальність політики щодо покращення управління відходами, зменшення забруднення повітря та сприяння розвитку стійкої інфраструктури. Національний план Бразилії щодо зміни клімату та Національна стратегія біорізноманіття встановлюють амбітні цілі щодо розширення охоронних територій, відновлення деградованих земель та інтеграції знань корінних народів в екологічне управління. Ці заходи покликані посилити здатність Бразилії досягати цілей Конвенції про біологічне різноманіття та Паризької угоди, одночасно зміцнюючи національні екологічні інституції.

Міжнародне співробітництво відіграє ключову роль в екологічній стратегії Бразилії. Країна активно бере участь у багатосторонніх переговорах, включаючи процеси Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, Паризької угоди та Конференції Сторін. Бразилія зобов'язалася

досягти нульових викидів до 2050 року та оновила свої національно визначені внески, щоб відобразити більш амбітні цілі щодо скорочення викидів парникових газів. Водночас Бразилія бере участь у нових ініціативах, таких як Глобальна обіцянка щодо метану та механізми фінансування біорізноманіття. Ці зобов'язання зміцнюють репутацію Бразилії як конструктивного гравця в глобальному управлінні кліматом та відкривають доступ до кліматичного фінансування, передачі технологій та міжнародного партнерства.

Однак стратегія Бразилії також відображає усвідомлення напруженості, притаманної глобальному екологічному управлінню. Країна стверджує, що екологічні зобов'язання повинні поважати національний суверенітет та пріоритети розвитку, особливо враховуючи її історичний статус країни, що розвивається, з нагальними соціальними проблемами. Ця перспектива формує обережну позицію Бразилії щодо певних міжнародних зобов'язань, які можуть обмежити її сільськогосподарський експорт або спричинити непропорційні економічні витрати. Бразилія виступає за диференційований підхід до кліматичної відповідальності, що відповідає принципу спільної, але диференційованої відповідальності, закріпленому в РКЗК ООН. Роблячи це, Бразилія прагне уникнути сценарію, в якому екологічні зобов'язання посилюють соціальну нерівність або перешкоджають скороченню бідності [69, с. 44-45].

Внутрішня політична динаміка має глибокий вплив на формулювання та реалізацію екологічної стратегії Бразилії. Зміни в уряді часто призводять до зміни пріоритетів, причому деякі адміністрації наголошують на збереженні природи та міжнародній участі, тоді як інші надають пріоритет економічному розвитку та дерегуляції. Нещодавнє повернення політичного лідерства, відданого захисту навколишнього середовища, активізувало зусилля щодо боротьби з вирубкою лісів, зміцнення правоохоронних органів у сфері охорони навколишнього середовища та відновлення довіри Бразилії на світовій арені. Тим не менш, успіх стратегії залежить від інституційної стабільності, належного фінансування та здатності протистояти тиску з боку потужних

агробізнесових та гірничодобувних інтересів. Організації громадянського суспільства, рухи корінних народів та екологічні неурядові організації відіграють вирішальну роль у забезпеченні підзвітності уряду та формуванні політичних дебатів.

Технологічні інновації та наукові дослідження є важливими елементами екологічної стратегії Бразилії, орієнтованої на глобалізацію. Інвестиції в супутниковий моніторинг, аналіз великих даних та штучний інтелект розширили можливості відстеження вирубки лісів, прогнозування впливу на клімат та забезпечення дотримання екологічного законодавства. Партнерство з міжнародними дослідницькими установами та суб'єктами приватного сектору сприяло передачі чистих технологій та зміцнило позиції Бразилії на світовому ринку екологічно чистих продуктів. Стратегія також сприяє проведенню освітніх та інформаційно-просвітницьких кампаній для розвитку культури сталого розвитку та розширення можливостей місцевих громад брати участь у процесах прийняття рішень.

Економічний вимір стратегії Бразилії тісно пов'язаний зі світовими торговельними та інвестиційними потоками. Оскільки міжнародні ринки все більше вимагають стійких ланцюгів поставок, здатність Бразилії демонструвати надійні екологічні стандарти стала необхідною умовою для збереження доступу до ключових експортних ринків, особливо в Європі та Північній Америці. Наприклад, торговельна угода між Європейським Союзом та МЕРКОСУР містить екологічні положення, які вимагають від Бразилії дотримуватися зобов'язань щодо скорочення вирубки лісів. Тому стратегія Бразилії спрямована на узгодження внутрішньої політики з глобальними критеріями стійкості, щоб уникнути торговельних бар'єрів та підвищити конкурентоспроможність на зелених ринках, що розвиваються.

В майбутньому, стратегія Бразилії щодо розвитку екологічної політики в контексті глобалізації передбачає багаторівневий підхід, який інтегрує збереження екологічного середовища, економічну модернізацію та соціальну інтеграцію. Вона закликає до зміцнення правових та інституційних рамок для

екологічного управління, поглиблення міжнародних партнерств та використання природних ресурсів Бразилії як основи для сталого зростання. Стратегія визнає, що екологічні проблеми невіддільні від питань бідності, нерівності та прав корінних народів, і тому робить акцент на міжгалузевій політиці, яка сприяє справедливому розвитку. Позиціонуючи себе як захисника глобального спільного надбання та поборника кліматичної справедливості, Бразилія прагне перетворити свою екологічну політику на джерело міжнародного впливу та внутрішнього процвітання [70, с. 81].

Зрештою, успіх екологічної стратегії Бразилії в епоху глобалізації залежатиме від її здатності балансувати у складній взаємодії між глобальними очікуваннями та національними реаліями. Стратегія спрямована на узгодження нагальної потреби скорочення викидів парникових газів та зупинення втрати біорізноманіття з імперативами економічної конкурентоспроможності та соціального прогресу. Використовуючи свої унікальні екологічні ресурси, науковий досвід та дипломатичні можливості, Бразилія може відіграти трансформаційну роль у формуванні майбутнього глобального екологічного управління, забезпечуючи водночас стале та процвітаюче майбутнє для своїх громадян.

Висновки до розділу 3

У результаті дослідження національних пріоритетів та перспектив екологічної політики Бразилії встановлено, що сучасна стратегія держави спрямована на досягнення балансу між економічним зростанням і збереженням природного середовища. Бразилія поступово переходить від традиційної моделі експлуатації природних ресурсів до більш комплексного підходу, заснованого на принципах сталого розвитку. Основна увага приділяється розвитку «зеленої» економіки, впровадженню інноваційних технологій у сільському господарстві, енергетиці та промисловості, а також посиленню контролю за вирубкою лісів Амазонії. Важливою складовою цієї політики є активізація державних програм

екологічного моніторингу, модернізація системи екологічного управління на місцевому рівні та підвищення ролі громадянського суспільства у прийнятті екологічно значущих рішень. Значну роль у розвитку національної екологічної політики відіграє участь Бразилії у міжнародних ініціативах, спрямованих на реалізацію кліматичних цілей та захист глобальної екосистеми. Країна прагне зміцнити свої позиції як регіональний лідер у сфері сталого розвитку, виступаючи платформою для діалогу між країнами Глобального Півдня та Півночі щодо питань екологічної справедливості. Водночас, реалізація екологічних цілей ускладнюється внутрішніми соціально-економічними проблемами, такими як нерівність, безробіття та брак фінансових ресурсів на екологічні проекти. Проте Бразилія намагається залучати іноземні інвестиції, розвивати державно-приватне партнерство у сфері охорони довкілля та підвищувати ефективність державного управління через інституційні реформи.

В цілому екологічна політика Бразилії стоїть на порозі якісної трансформації, орієнтованої на довгострокову інтеграцію екологічних, економічних і соціальних аспектів розвитку. Майбутнє екологічної стратегії країни залежить від здатності держави поєднати внутрішні пріоритети із глобальними тенденціями, забезпечивши екологічну безпеку, соціальну справедливість і сталий економічний розвиток.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження екологічної політики Бразилії в умовах глобальних екологічних викликів та національних пріоритетів дозволило виконати всі поставлені завдання й сформувати цілісне бачення еволюції, сучасного стану та перспектив розвитку екологічного управління в державі, а саме:

1. На основні дослідження концептуальних підходів до формування екологічної політики виокремлено складові сталого розвитку, екологічного управління, «зеленої економіки» та кліматичної справедливості. Аналіз показав, що екологічна політика сучасних держав, зокрема Бразилії, формується на перетині наукових підходів, міжнародних норм, внутрішньої політики та соціально-економічних чинників. Виявлено, що бразильські вчені акцентують увагу на інтеграції екологічних цілей у стратегії розвитку, необхідності врахування прав корінних народів, а також на важливості балансу між економічним зростанням та охороною природних ресурсів, що робить екологічну політику країни багатовимірним і динамічним явищем.

Дослідження еволюції екологічних пріоритетів Бразилії від 1970-х років до сьогодні підтвердило, що країна проходила декілька ключових етапів у становленні екологічної політики: період початкового інституційного формування (1970–1980-ті), конституційної екологічної модернізації (1988), активного розвитку законодавства та інституцій (1990–2000-ті), фази глобальної кліматичної інтеграції (2010-ті) та сучасного періоду політичних коливань, після якого спостерігається повернення до активної природоохоронної політики. Встановлено, що екологічна політика Бразилії є високочутливою до політичної динаміки та економічних інтересів, проте має потужну нормативну основу, яка дозволяє забезпечувати поступову екологічну трансформацію.

2. Аналіз конституційних засад та національного екологічного законодавства Бразилії дозволив з'ясувати, що Конституція 1988 року заклала фундамент екологічних прав та гарантій, визнавши охорону довкілля

обов'язком держави й суспільства. Закони в сфері регулювання екологічної політики, Лісовий кодекс, Національна політика щодо зміни клімату та низка інших нормативних актів формують широке правове поле, яке охоплює інструменти ліцензування, моніторингу, відповідальності й захисту природних ресурсів. Досліджено, що сучасне правове забезпечення базується на поєднанні превентивного, компенсаторного та карального підходів, із важливою роллю інституцій IBAMA, ICMBio та SISNAMA, які забезпечують реалізацію норм екологічної політики на практиці.

Бразилія посідає ключову позицію у світових кліматичних переговорах, зокрема активно долучена до Паризької кліматичної угоди, Конвенції ООН про біорізноманіття та глобальних ініціатив зі сталого розвитку. Вона виступає як представник Глобального Півдня у питаннях кліматичної справедливості, захищаючи принцип диференційованої відповідальності. Значущими є її лідерські амбіції напередодні COP30 у Белемі, що дозволяє країні формувати порядок денний з адаптації, справедливої трансформації та фінансування кліматичних змін. Доведено, що Бразилія намагається поєднати екологічні інтереси із економічним розвитком, відстоюючи право на суверенне використання природних ресурсів, водночас наголошуючи на потребі міжнародної підтримки.

3. Досліджуючи ключові екологічні проблеми Бразилії, з'ясовано, що незаконна вирубка лісів та агресивне розширення аграрного сектора залишаються центральними загрозами для екосистеми Амазонії. Зміна клімату виявляється у збільшенні посух, деградації ґрунтів та втраті стійкості природних систем. Втрата біорізноманіття набула критичного характеру, що спричинено не лише вирубкою, але й урбанізацією, інфраструктурними проектами та забрудненням водних ресурсів. Ці проблеми тісно пов'язані з соціально-економічними чинниками, такими як бідність, нерівність і конфлікти за землю, що ускладнює їхнє розв'язання без комплексного підходу.

4. Дослідження показало, що глобальні екологічні виклики – зокрема прискорення зміни клімату, зростання темпів вирубки тропічних лісів,

зниження біорізноманіття та глобальний попит на природні ресурси – мають вирішальний вплив на формування сучасної екологічної політики Бразилії. Інтенсивна міжнародна увага до Амазонії, яка виконує ключову роль у стабілізації кліматичної системи Землі, суттєво трансформувала підходи Бразилії до природоохоронного управління, роблячи екологічну політику не лише внутрішньодержавним питанням, але й компонентом зовнішньої політики, економічної дипломатії та національного брендингу. Імідж Бразилії на міжнародній арені значною мірою залежить від ефективності її дій щодо стримування вирубки Амазонії та виконання кліматичних зобов'язань: періоди екологічної деградації або політичної дестабілізації знижують довіру міжнародної спільноти, тоді як повернення до активної природоохоронної політики сприяє відновленню стратегічних партнерств і лідерських позицій у сфері кліматичної дипломатії.

5. Аналіз внутрішніх механізмів регулювання екологічної політики Бразилії засвідчив, що країна володіє розвиненою інституційною та нормативною інфраструктурою, яка включає законодавчі акти, державні екологічні програми, інструменти ліцензування, моніторинг, екологічний контроль та систему багаторівневого управління SISNAMA. Водночас ефективність цих механізмів часто залежить від політичної волі, стабільності уряду та рівня фінансування природоохоронних структур. Стратегія розвитку сучасної екологічної політики Бразилії поступово еволюціонує у напрямку кліматичної нейтральності, декарбонізації енергетики, захисту біорізноманіття та інтеграції корінних народів у процеси управління природними ресурсами. Участь Бразилії у глобальних екологічних ініціативах – Паризькій угоді, Конвенції про біорізноманіття, Цілях сталого розвитку ООН, а також її ключова роль у COP30 – підтверджує прагнення країни відігравати провідну роль у світовому кліматичному врядуванні. Це створює важливі передумови для посилення міжнародної кооперації, залучення кліматичного фінансування та реалізації довгострокової стратегії сталого розвитку, що поєднує економічні інтереси з екологічними пріоритетами.

Узагальнюючи результати роботи, можна зробити висновок, що екологічна політика Бразилії є складним і багаторівневим процесом, який формується під впливом внутрішніх трансформацій та глобальних викликів. Країна має потужні правові, природні та інституційні ресурси для успішної реалізації цілей сталого розвитку, проте їх ефективність залежить від стабільності політичного курсу, міжнародної підтримки та здатності держави забезпечити справедливий і збалансований розвиток. Перспективи Бразилії на міжнародній арені значною мірою пов'язані з її роллю у збереженні Амазонії та боротьбі зі зміною клімату, що робить екологічну політику країни не лише національним, але й глобальним пріоритетом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The official name of the regulation is Regulation (EU) 2023/1115 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on the making available on the Union market and the export from the Union of certain commodities and products associated with deforestation and forest degradation and repealing Regulation (EU) no. 995/2010. URL: bit.ly/44Nh4Oh (Last accessed: 19.11.2025).
2. Delegation of the European Union to Brazil. *The European Union and Brazil – Trade Relations*. 2021. URL: bit.ly/468Uv84 (Last accessed: 09.10.2025).
3. Regulamento da União Europeia condiciona importação de determinadas commodities agrícolas e seus derivados a *due diligence* de desmatamento. CNI. *Análise de Política Comercial* 2, no. 10 2023: 1-7. URL: bit.ly/48hN4wU (Last accessed: 18.11.2025).
4. Zhunusova Eliza et al. Potential impacts of the proposed EU regulation on deforestation-free supply chains on smallholders, indigenous peoples, and local communities in producer countries outside the EU. *Forest Policy and Economics* 143, no. 102817 2022. URL: bit.ly/45PtKyN (Last accessed: 15.10.2025).
5. Oliveira, José Carlos. *Diante de impactos comerciais, Brasil pode recorrer à OMC contra lei europeia sobre desmatamento*. Portal da Câmara dos Deputados. 2023. URL: bit.ly/45XID92 (Last accessed: 30.09.2025).
6. Beckman Jayson et al. *Economic and Food Security Impacts of Agricultural Input Reduction Under the European Union Green Deal's Farm to Fork and Biodiversity Strategies*. U.S. Department of Agriculture. 2020. URL: bit.ly/45PdIoF (Last accessed: 13.11.2025).
7. Henning, Christian and Peter Witzke. *Economic and Environmental impacts of the Green Deal on the Agricultural Economy: A Simulation Study of the Impact of the F2F-Strategy on Production, Trade, Welfare and the Environment based on the CAPRI-Model – Executive Summary*. 2021. URL: bit.ly/48itmko (Last accessed: 27.10.2025).
8. Joint Letter – European Union Proposal for a Regulation on Deforestation-free Products. WTO. 2022. URL: bit.ly/45Q9MKZ (Last accessed: 27.10.2025).

9. Sarmiento A., & Oeschger H. *Deforestation-free Products in EU Trade: The Effects of the New European Union Deforestation Regulation (EUDR)*. *Journal of Environmental Law*, 2024, Vol. 34, No. 2, pp. 245–272. URL: <https://academic.oup.com/jel/article/34/2/245/6531919> (Last accessed: 22.11.2025).

10. Munhoz, Leonardo. *Medidas Ambientais e Comércio Internacional*. *Agroanalysis* 43, no. 6 (2023): 27-28. URL: bit.ly/46gwXxP (Last accessed: 13.11.2025).

11. Oliveira, José Carlos. *Diante de impactos comerciais, Brasil pode recorrer à OMC contra lei europeia sobre desmatamento*. Portal da Câmara dos Deputados. 2023. URL: bit.ly/45XID92 (Last accessed: 13.11.2025).

12. Ministério das Relações Exteriores. *Nota à imprensa nº 377: Carta de países em desenvolvimento a autoridades europeias sobre a entrada em vigor da chamada “lei antidesmatamento” da União Europeia*. 2023. URL: bit.ly/48kxmPh (Last accessed: 25.10.2025).

13. MapBiomas. *Infográficos*. nd. URL: bit.ly/3ZvZuxd (Last accessed: 25.10.2025).

14. European Commission. *Impact Assessment – Minimising the risk of deforestation and forest degradation associated with products placed on the EU market*. 2021. URL: bit.ly/3rjSAOH (Last accessed: 17.10.2025).

15. *Forest degradation* is defined in the EUDR as the conversion to plantation forests of primary forests or natural regeneration. Gandour, Clarissa et al. *Forest Degradation in the Amazon: Public Policy Must Target Phenomenon Related to Deforestation*. Rio de Janeiro: Climate Policy Initiative, 2021. URL: bit.ly/ForestDegradation (Last accessed: 03.11.2025).

16. Antonaccio, Luiza et al. *Ensuring Greener Economic Growth for Brazil*. Rio de Janeiro: Climate Policy Initiative, 2018. URL: bit.ly/GreenerEconomic (Last accessed: 15.11.2025).

17. O Eco. União Europeia informa que não vai adiar implementação da lei anti desmatamento. 27 September, 2024. URL: <https://oeco.org.br/noticias/uniao->

[europeia-informa-que-nao-vai-adiar-implementacao-da-lei-anti-desmatamento/](#) (Last accessed: 18.11.2025).

18. Brazilian perspectives on the EUDR, the Cerrado, and respect for family farmers, Indigenous people, and community rights. IATP Policy brief. 2024. URL: <https://www.iatp.org/brazilian-perspectives-eudr> (Last accessed: 27.09.2025).

19. Lopes Cristina L., Lourdes Machado, and Joana Chiavari. Onde Estamos na Implementação do Código Florestal? Radiografia do CAR e do PRA nos Estados Brasileiros – Edição 2022. Rio de Janeiro: Climate Policy Initiative, 2023. URL: bit.ly/OndeEstamos2022 (Last accessed: 07.10.2025).

20. SEEG. *GEE Brasil 2021*. 2021. URL: bit.ly/3ZlCml2 (Last accessed: 25.10.2025).

21. Climate Policy Initiative. *Proteção Florestal Baseada em Evidência*. Ferramenta de visualização de literatura acadêmica. 2021. URL: bit.ly/ConjuntoDeEvidências (Last accessed: 20.10.2025).

22. OEC. Brazil. URL: <https://oec.world/en/profile/country/bra> (Last accessed: 22.11.2025).

23. *Monitoramento do Desmatamento da Floresta Amazônica Brasileira por Satélite*. OBT/INPE. URL: bit.ly/3zV4C3e (Last accessed: 20.10.2025).

24. Excelência de dados do INPE é destaque no SBSR. OBT/INPE. 2019. URL: bit.ly/44RI5A2 (Last accessed: 18.11.2025).

25. Brazil 1988 (rev. 2017). URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Brazil_2017 (Last accessed: 15.10.2025).

26. Large companies usually have their own policies, but their approaches and methodologies vary according to their priorities and interests. IMAFLORA. Políticas corporativas de não desmatamento das principais empresas comercializadoras de soja no Brasil: ambição e comunicação. 2022. URL: bit.ly/3LuaULU (Last accessed: 16.11.2025).

27. Produtores – Padrão RTRS de Produção de Soja Responsável. nd. RTRS. URL: bit.ly/3Rrz39R (Last accessed: 16.11.2025).

28. Belandi Caio. Em 2021, o rebanho bovino bateu recorde e chegou a 224,6 milhões de cabeças. Agência IBGE Notícias. 2022. URL: bit.ly/48lLPgc (Last accessed: 27.10.2025).

29. Lima Camila T. and Rita Pereira. Rastreabilidade de bovinos: qual o custo de cada boi abatido no Brasil? Food Connection. 2023. URL: bit.ly/48iRvHA (Last accessed: 09.10.2025).

30. G20 Summit Statement. 18th G20 Summit, Rio de Janeiro. 2024. URL: <https://g20.org/wp-content/uploads/2024/11/G20-Rio-de-Janeiro-Leaders-Declaration-EN.pdf> (Last accessed: 22.11.2025).

31. Heine J. China, Latin America, and the Rise of a New Non-Aligned Movement. China Global South Project. 2023. URL: <https://chinaglobalsouth.com/podcasts/china-latin-america-and-the-rise-of-a-new-non-aligned-movement/> (Last accessed: 27.10.2025).

32. Pidkurkova I. V. Factor of identity in the process of formation of the Latin American region. The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University Series Philosophy Philosophies of Law Political Science Sociology, 2(53). 2022. URL: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.53.259394> (Last accessed: 19.10.2025).

33. Presidência da República. Brazil and China present joint proposal for peace negotiations with the participation of Russia and Ukraine. 2024. URL: <https://www.gov.br/planalto/en/latest-news/2024/05/brazil-and-china-present-joint-proposal-for-peace-negotiations-with-the-participation-of-russia-and-ukraine> (Last accessed: 30.09.2025).

34. У Верховній Раді України відбулася перша парламентська Конференція «Україна – держави Латинської Америки та Карибського басейну: співробітництво заради майбутнього». Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2024. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/256191.html> (дата звернення: 06.11.2025).

35. Безп'ятчук Ж. «Друзі миру» в Казані. Про який план миру Китай і Бразилія говорять з Путіним. BBC Україна. 2024. URL:

<https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c5y8ylmnqvlo> (дата звернення: 20.11.2025).

36. Гаврилова Н.В. Аргентина у Латиноамериканській системі міжнародних відноси. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. 2012. № 3. С. 58–63. URL: <https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5/1/Istoriia.%20Politologii.%20Vyp.3.pdf> (дата звернення: 22.10.2025).

37. Киридон О., Аладина О., Гусейнова О.. Латинська Америка в сучасному світі: основні тенденції розвитку. Науковий вісник. Економіка, право, політологія, туризм. 2010. № 1(1). С. 142–147. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/2945> (дата звернення: 22.10.2025).

38. Кіреєва К. Актуальні тенденції внутрішньої і зовнішньої політики держав Латинської Америки та Карибського басейну: Висновки для України. Центр міжнародної безпеки. 2024. URL: <https://analytics.intsecurity.org/latin-america-trends-ukraine/> (дата звернення: 10.11.2025).

39. Машевський О. II міжнародна конференція «Україна-Латинська Америка: виклики та перспективи глобального партнерства». Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2023. URL: <https://for.history.knu.ua/?p=4607> (дата звернення: 18.11.2025).

40. Комунікаційна стратегія Україна – Латинська Америка. МЗС. 2024. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/ukraina-derzhavi-latinskoi-ameriki-ta-karibskogo-baseynu.pdf> (дата звернення: 15.11.2025).

41. Коментар МЗС щодо підсумкової декларації саміту БРІКС у Казані. МЗС. 2024. URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-shchodo-pidsumkovoyi-deklaraciyi-samitu-briks-u-kazani> (дата звернення: 15.11.2025).

42. Свириденко Ю. Новий рівень взаємодії - як Україна вибудовує відносини з країнами Латинської Америки і Карибського басейну. Інтерфакс Україна. 2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/1006467.html> (дата звернення: 07.11.2025).

43. Собенко Н. В МЗС розповіли, що передбачає стратегія України щодо Латинської Америки. Суспільне. Новини. 2023. URL: <https://suspilne.media/530987-v-mzs-rozpovili-so-peredbaciae-strategia-ukraini-sodo-latinskoi-ameriki/> (дата звернення: 13.11.2025).

44. Шейко В. В епіцентрі уваги: підсумки 2022 року в культурній дипломатії. LB.ua. 2022. URL: https://lb.ua/culture/2022/12/30/540637_epitsentri_uvagi_pidsumki_2022_roku (дата звернення: 29.10.2025).

45. Santos, Daniel, Manuele L. dos Santos, and Beto Veríssimo. Fatos da Amazônia: Meio Ambiente e uso do solo. Amazônia 2030, 2022. URL: bit.ly/3sOXGmK (Last accessed: 08.10.2025).

46. Ministério do Meio Ambiente e Mudança do Clima (MMA). Plano de Ação para Prevenção e Controle do Desmatamento na Amazônia Legal – PPCDAm: 5ª Fase (2023 a 2027). 2023. URL: bit.ly/3Zyult7 (Last accessed: 28.09.2025).

47. Prizibiszki Cristiane. Plano de controle do desmatamento no Cerrado começa a sair do papel. *O Eco*. 2023. URL: bit.ly/3PlIzsk (Last accessed: 18.11.2025).

48. Serviços e Informações do Brasil. Desmatamento na Amazônia tem queda histórica de 66% em julho. 2023. URL: bit.ly/3sVBjvS (Last accessed: 20.09.2025).

49. MapBiomas. Relatório Anual de Desmatamento 2022. 2023. URL: bit.ly/3Jnt0hQ (Last accessed: 24.10.2025).

50. Risso Melina et al. O ouro ilegal que mina florestas e vidas na Amazônia: uma visão geral da mineração irregular e seus impactos nas populações indígenas – Sumário Executivo. Rio de Janeiro: Instituto Igarapé, 2021. URL: bit.ly/46cujsU (Last accessed: 20.11.2025).

51. Lima Filho, Francisco Luis, Arthur Bragança, and Juliano Assunção. The Economics of Cattle Ranching in the Amazon: Land Grabbing or Pushing the Agricultural Frontier? Rio de Janeiro: Climate Policy Initiative, 2021. URL: bit.ly/AmazonLandGrabbing (Last accessed: 01.11.2025).

52. Moutinho Paulo and Claudia Azevedo Ramos. Untitled public forestlands threaten Amazon conservation. *Nature Communications*. 2023. no. 1152. P. 14. URL: bit.ly/48f5huO (Last accessed: 28.10.2025).

53. Assunção Juliano. The Next Step Towards Climate Change Mitigation: Improving Productivity of Brazil's Agricultural Lands. Rio de Janeiro: Climate Policy Initiative, 2017. URL: bit.ly/AgriculturalLandProductivity (Last accessed: 15.11.2025).

54. Diretrizes para o Desenvolvimento Sustentável da Pecuária Brasileira. MAPA. 2020. URL: bit.ly/3rdpnoG (Last accessed: 10.10.2025).

55. Stussi Mariana, Priscila Souza, and Wagner Oliveira. Fortalecimento ambiental e da sustentabilidade no Brasil: o papel do BNDES. *Nexo Políticas Públicas*. 2023. URL: bit.ly/45RAXVs (Last accessed: 25.09.2025).

56. The Coffee Exporters Council (*Conselho dos Exportadores de Café – Cecafé*) is developing a coffee traceability platform. BrasilAgro. *Café ganha sistema de rastreamento socioambiental*. 2023. URL: bit.ly/44TVcAI (Last accessed: 25.10.2025).

57. Due to the difficulty in implementing the TACs, evidence on the impacts of these agreements is still limited. Climate Policy Initiative. *Proteção Florestal Baseada em Evidência. Ferramenta de visualização de literatura acadêmica*. 2021. URL: bit.ly/ConjuntoDeEvidências (Last accessed: 22.11.2025).

58. De Tulio, Francisco G. and Maria Clara Nascimento. A pecuária no Brasil: o papel dos mecanismos de rastreabilidade para garantir uma produção sustentável e a proteção das florestas. Carbon Disclosure Project, 2022. URL: bit.ly/3RtYqYq (Last accessed: 02.11.2025).

59. Beef cattle production in Brazil involves three phases: breeding, rearing, and fattening, which may be conducted as isolated activities or combined together, usually entailing complex networks of actors covering various segments and combinations of the phases. GTFI. *Cadeia da carne no Brasil*. nd. URL: bit.ly/48rHisG (Last accessed: 10.11.2025).

60. Prizibisczki, Cristiane and Fernanda Soares. Após um ano de testes, Pará formaliza plataforma de transparência de dados da pecuária. O Eco. 2022. URL: bit.ly/458Hj1T (Last accessed: 30.09.2025).

61. Brabo Bruna. Pará lança plataforma SeloVerde em apoio à agropecuária sustentável e à rastreabilidade da cadeia produtiva do Estado. Agência Pará. 2021. URL: bit.ly/3PiaZ6K (Last accessed: 15.10.2025).

62. Borges André. Pará vai dar ‘selo verde’ para pecuarista que criar gado em área sem desmatamento. Estadão. 2021. URL: bit.ly/46gs1sF (Last accessed: 13.11.2025).

63. Nannini Guilherme. Novo SeloVerde é lançado no Pará em parceria com a Amazon. Planeta Campo. 2023. URL: bit.ly/46hSYMw (Last accessed: 13.11.2025).

64. AL-INVEST Verde. Apoio a Minas Gerais (Brasil) na rastreabilidade da cadeia do café. 2023. URL: bit.ly/3PpCZoO (Last accessed: 13.11.2025).

65. Although there is no solid causal evidence on the impacts of the Soy Moratorium on reducing deforestation, its effects may be relevant for regional standards and for considering possible indirect effects of the industry agreement. Climate Policy Initiative. *Proteção Florestal Baseada em Evidência*. Ferramenta de visualização de literatura acadêmica. 2021. URL: bit.ly/ConjuntoDeEvidências (Last accessed: 23.10.2025).

66. Guia para a cadeia de valor da soja: boas práticas e políticas de desmatamento zero. São Paulo: Imaflora/Soja na Linha. SOJA NA LINHA. 2023. URL: https://www.sojanalinha.org/wp-content/uploads/2024/07/Diagramacao-Guia-Cadeira-de-Valor-da-Soja-w5104633-PT_ALT4.pdf (Last accessed: 09.11.2025).

67. Produtores – Padrão RTRS de Produção de Soja Responsável. nd. RTRS. URL: bit.ly/3Rrz39R (Last accessed: 11.11.2025).

68. Rebanho bovino bate recorde em 2021 e chega a 224,6 milhões de cabeças. Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística (IBGE). 2022. URL: <https://www.gov.br/pt-br/noticias/agricultura-e-pecuaria/2022/09/rebanho-bovino-bate-recorde-em-2021-e-chega-a-224-6-milhoes-de-cabecas> (Last accessed: 18.11.2025).

69. Batistelli J. C. de O. R., Carvalho Batistelli I. J., Menezes F. L., & Araújo, C. V. de. Estimates of traceability and certification of beef in Brazil.” Research, Society and Development. 2022. Vol. 11, No. 4. URL: <https://rsdjournal.org/rsd/article/view/27079> (Last accessed: 18.11.2025).

АНОТАЦІЯ

Горбань Д. О. Екологічна політика Бразилії: глобальні виклики та національні пріоритети (магістерська робота). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. 94 с. (рукопис).

Мета кваліфікаційної роботи полягає у визначенні основних засад формування екологічної політики Бразилії в контексті глобальних викликів та національних пріоритетів її подальшого розвитку.

Об'єктом роботи є екологічна політика Федеративної Республіки Бразилія.

Предмет дослідження – глобальні виклики екологічній політиці Бразилії, національні пріоритети та перспективи її розвитку.

Перший розділ роботи присвячено розкриттю основних концептуальних підходів, еволюції формування екологічної політики в умовах глобалізації, з'ясуванню правових та інституційних засад формування сучасної екологічної політики Бразилії.

У другому розділі було виокремлено основні екологічні проблеми Бразилії та конфлікти між її економічним розвитком та екологічними нормами, визначено вплив глобальних викликів на екологічну політику та імідж Бразилії на міжнародній арені.

Третій розділ роботи присвячено оцінці внутрішніх механізмів регулювання, стратегії розвитку екологічної політики Бразилії та її участі у глобальних екологічних ініціативах.

Ключові слова: екологічна політика Бразилії; сталий розвиток; національні пріоритети; глобальні екологічні виклики; міжнародні екологічні ініціативи.

ANNOTATION

Horban D. Environmental Policy of Brazil: Global Challenges and National Priorities (Master's Thesis). Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2025. 94 p. (manuscript).

The purpose of this qualification thesis is to identify the key foundations of Brazil's environmental policy formation in the context of global challenges and the national priorities of its further development.

The object of the study is the environmental policy of the Federative Republic of Brazil.

The subject of the research encompasses the global challenges to Brazil's environmental policy, as well as the national priorities and prospects for its development.

The first chapter of the thesis focuses on the main conceptual approaches and the evolution of environmental policy formation under conditions of globalization, as well as on clarifying the legal and institutional foundations of modern environmental policy in Brazil.

The second chapter identifies Brazil's major environmental problems and the conflicts between its economic development and environmental standards. It also examines the impact of global challenges on Brazil's environmental policy and its international image.

The third chapter is devoted to assessing Brazil's domestic regulatory mechanisms, the strategy for the development of its environmental policy, and the country's participation in global environmental initiatives.

Keywords: Brazil's environmental policy; sustainable development; national priorities; global environmental challenges; international environmental initiatives.

ВІДГУК

керівника кваліфікаційної роботи магістра
2-го курсу групи УВ-61 денної форми навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні
студії» освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Горбань Дар'ї Олександрівни
на тему: «Екологічна політика Бразилії: глобальні виклики та національні
пріоритети»

Тема роботи «Екологічна політика Бразилії: глобальні виклики та національні пріоритети» є досить актуальною, оскільки Бразилія відіграє ключову роль у глобальній екологічній архітектурі як держава, що володіє найбільшою частиною Амазонських лісів, одним із головних світових регуляторів клімату та осередком унікального біорізноманіття. На тлі зростання темпів вирубки лісів, інтенсифікації аграрного виробництва, зміни політичних підходів до природоохоронної політики та посилення міжнародного тиску щодо виконання кліматичних зобов'язань постає потреба у ґрунтовному аналізі здатності Бразилії відповідати на глобальні виклики та формувати збалансовані національні екологічні пріоритети. Актуальність роботи зумовлена як значенням Бразилії для стабільності світової екосистеми, так і тим, що ефективність її екологічної політики має безпосередній вплив на міжнародну кліматичну безпеку, стратегії сталого розвитку та глобальне управління природними ресурсами.

За структурою робота відповідає вимогам послідовного та логічного розкриття змісту і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел. Побудова кваліфікаційної роботи дозволяє у повному обсязі з позиції системності та у логічній послідовності викласти матеріал і надати вичерпну характеристику проведеному дослідженню у теоретичній, аналітичній та результативній частині.

Перший розділ роботи «Теоретико-методологічні засади формування екологічної політики Бразилії» присвячено визначенню основних

концептуальних підходів та розкриттю історичної еволюції формування екологічної політики Бразилії в умовах глобалізації, з'ясуванню правових та інституційних засад формування сучасної екологічної політики Бразилії.

У другому розділі «Екологічна політика Бразилії у контексті глобальних викликів» були окреслені основні екологічні проблеми Бразилії та конфлікти між її економічним розвитком та екологічними нормами, визначено вплив глобальних викликів на екологічну політику та імідж Бразилії на міжнародній арені.

Третій розділ роботи «Національні пріоритети та перспективи екологічної політики Бразилії» присвячено оцінці внутрішніх механізмів регулювання екологічної політики Бразилії, обґрунтуванню стратегії розвитку екологічної політики Бразилії та її участі у глобальних екологічних ініціативах.

Висновки, отримані авторкою у процесі виконання кваліфікаційної роботи магістра, є повними, обґрунтованими та повністю розкривають поставлену мету та визначені завдання. Список використаних джерел досить повний і містить вітчизняні та зарубіжні джерела за обраною тематикою.

Робота є комплексним самостійним дослідженням, добре структурована.

У цілому кваліфікаційна робота магістра на тему: «Екологічна політика Бразилії: глобальні виклики та національні пріоритети» заслуговує на високу оцінку, а її авторка, Горбань Дар'я Олександрівна, гідна присвоєння кваліфікації магістра міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Керівник кваліфікаційної роботи,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри
міжнародних відносин

Лариса ЧЕРНИШОВА

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу магістра
2-го курсу групи УВ-61 денної форми навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії» освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Горбань Дар'ї Олександрівни
на тему: «Екологічна політика Бразилії: глобальні виклики та національні
пріоритети»

Актуальність дослідження національних пріоритетів екологічної політики Бразилії в умовах глобальних викликів зумовлена ключовою роллю цієї держави у формуванні світової екологічної безпеки, насамперед через значення Амазонії як одного з головних регуляторів клімату планети. У контексті загострення глобальних викликів – зміни клімату, деградації екосистем, втрати біорізноманіття та посилення тиску міжнародних акторів – Бразилія опинилася перед необхідністю узгоджувати економічний розвиток із жорсткішими вимогами до охорони довкілля. Водночас внутрішні суперечності між соціально-економічними потребами, інтересами аграрно-промислових лобі та зобов'язаннями в межах міжнародних екологічних режимів роблять її політику складним і дискусійним об'єктом дослідження. Усе це визначає високу наукову та практичну значущість теми, адже екологічний курс Бразилії безпосередньо впливає на глобальні кліматичні процеси та стійкість міжнародної екосистемної політики.

У кваліфікаційній роботі магістра визначено мету та завдання, вирішенню яких присвячено три розділи кваліфікаційної роботи. Перший розділ роботи «Теоретико-методологічні засади формування екологічної політики Бразилії» присвячено визначенню основних концептуальних підходів та розкриттю історичної еволюції формування екологічної політики Бразилії в умовах глобалізації, з'ясуванню правових та інституційних засад формування сучасної екологічної політики Бразилії.

У другому розділі «Екологічна політика Бразилії у контексті глобальних викликів» були окреслені основні екологічні проблеми Бразилії та конфлікти між її економічним розвитком та екологічними нормами, визначено вплив глобальних викликів на екологічну політику та імідж Бразилії на міжнародній арені.

Третій розділ роботи «Національні пріоритети та перспективи екологічної політики Бразилії» присвячено оцінці внутрішніх механізмів регулювання екологічної політики Бразилії, обґрунтуванню стратегії розвитку екологічної політики Бразилії та її участі у глобальних екологічних ініціативах.

Висновки, отримані здобувачкою вищої освіти у процесі виконання кваліфікаційної роботи магістра, є повними, обґрунтованими, повністю розкривають поставлену мету та визначені завдання. Список використаних джерел є повним і містить вітчизняні та зарубіжні джерела за обраною тематикою.

Робота є комплексним самостійним дослідженням, добре структурована. Під час виконання кваліфікаційної роботи авторка показала високий рівень підготовки та знань з обраної теми, вміння самостійно аналізувати та систематизувати матеріал, робити висновки та узагальнення.

Питання, визначені в роботі, розкриті, але вони мають окремі недоліки. Так, у пункті 3.3 «Стратегія розвитку екологічної політики Бразилії в умовах глобалізації» недостатньо розкритий вплив політичних еліт, аграрних корпорацій, корінних народів, екологічних рухів на формування екологічної стратегії Бразилії, проте це не зменшує цінності самої роботи.

У цілому кваліфікаційна робота магістра на тему: «Екологічна політика Бразилії: глобальні виклики та національні пріоритети» заслуговує на оцінку «відмінно», а її авторка, Горбань Дар'я Олександрівна, гідна присвоєння кваліфікації магістра міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Рецензент:

доцент кафедри міжнародних
відносин і політичної філософії
Харківського національного
економічного університету
імені С.Кузнеця,
кандидат політичних наук,
доцент

Дмитро КОРОТКОВ